de STRANDLOPER

38e jaargang • nummer 4 • september 2006

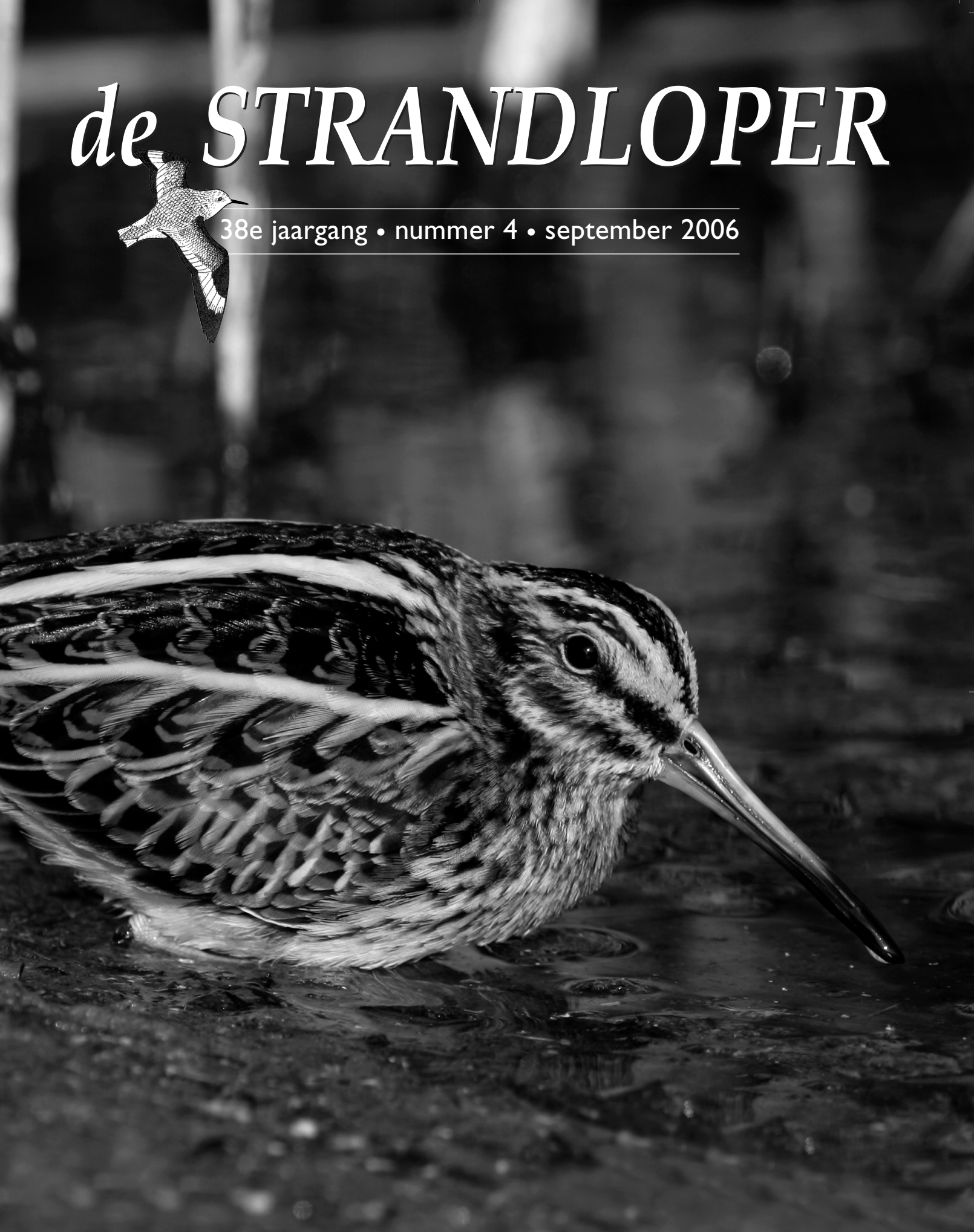

officieel orgaan van de vereniging voor natuur en vogelbescherming Noordwijk

foto: *René van Rossum*

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

J. van Dijk (Jelle), voorzitter, L. Hellenberghof 32, 2202-XT Noordwijk
C.A. Schrameijer (Cock), secretaris, Velperpoort 25, 2152 RS Nieuw-Vennep
E-mail: c.schrameijer@planet.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39 , 2202-JH Noordwijk
J. Jacobs (Jan), Prins Bernhardstraat 7, 2202-LD Noordwijk
Mevr. P.J. Nooyen (Nel), Joh. Molegraafstraat 14, 2201-LK Noordwijk
P.J. Spierenburg (Peter), Hercules 88, 2221 MD Katwijk
Mevr.H.P.M. van Dijk (Ineke), Duinkant 20, 2203-NK Noordwijk

Contributie € 7,50 (minimaal) per jaar, ingaande 2005
Gironummer: 2573795 t. n .v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

Ledenadministratie

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202-JH Noordwijk
E-mail: koenevegter@planet.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Oplage : 600 exemplaren.
De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij
Inleveren kopij gaarne op floppy: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk.
of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com
Bezorging: Jan Jacobs, Prins Bernardstraat 7, 2202-LD Noordwijk, Telefoon: 071-3610396
E-mail: jan-jacobs@zonnet.nl
Homepage vereniging: http://www.strandloper.nl

Jan Verwey Natuurcentrum

Per 1 oktober 2006 is het Jan Verwey Natuurcentrum gevestigd in een deel van de vroegere Chr. Mavo op het adres Duinkant 13a. Parkeren bij het Bollenbad! Onze uitgebreide natuurbibliotheek die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands. Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: mevr. H.P.M. van Dijk, Duinkant 20, 2203 NK Noordwijk, Tel. 071-3616954.

Het Natuurcentrum is geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 38e jaargang nummer 5: 19 nov 2006

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

ISSN:2589-2762 print ISSN: 2589-2770 online

Inhoud:

Inhoud, bij de voorplaat, *René van Rossum*	pag. 3
Agenda, excursies en mededelingen, *Jelle van Dijk*	pag. 4
Bestuursmededelingen, *Jelle van Dijk*	pag. 4
Jan Verweij Natuurcentrum verhuist naar de Duinweg, *Jan Jacobs*	pag. 6
Nieuw in de Jan Verweij bibliotheek, *Jelle van Dijk*	pag. 7
Het jaar van de Veldleeuwerik, *Jelle van Dijk*	pag. 9
Rondje Groen, *W. Andelaar*	pag. 17
Zwedenreis 2006, *Kees Verweij*	pag. 18
Gezien op internet, *Cock Schrameijer*	pag. 22
Weidevogel bescherming in Noordwijk, *Dick Pekelharing*	pag. 23
Hoogtepunten 2de kwartaal 2006, *Peter Spierenburg*	pag. 24
Veldwaarnemingen 2de kwartaal 2006, *Peter Spierenburg*	pag. 26
Advertentie's	

Bij de voorplaat:

Bokje
oktober 2005, Helgoland, Duitsland
Foto: *René van Rossum*

A G E N D A

Lezingen

vrijdag 22 september 2006
Dia-show over Mossen

vrijdag 3 november 2006
Natuur in de Oostvaardersplassen

vrijdag 1 december 2006
Vogels kijken in Oost-Polen

Excursies

dinsdag 26 december 2006
Wandeling in de Amsterdamse Waterleidingduinen
Vertrek: 10.10u Openbare Bibliotheek en 10.30u Ingang Pannenland

vrijdag 29 december 2006
Vogelexcursie naar het Deltagebied
Vertrek: 8.00u vanaf de Openbare Bibliotheek

Inloopochtenden Jan Verwey Natuurcentrum

Locatie Duinweg 13a

zaterdag 4 november 2006 10.00 – 12.00u
zaterdag 2 december 2006 10.00 – 12.00u

Jeugdactiviteiten

zaterdag 30 september 2006
Paddenstoelenexcursie
10.00 -11.30u

zaterdag 14 oktober 2006
10.00 –11.30u
Strandexcursie

dinsdag 24 oktober 2006
Herftsnatuurspel in het bos van Nieuw-Leeuwenhorst
Inschrijving 13.00 – 14.00u aan het Westeinde

Bestuursmededelingen

Nieuwe huisvesting Jan Verwey Natuurcentrum

In de vorige Strandloper werd al meegedeeld dat de activiteiten van het Jan Verwey Natuurcentrum na 1 oktober zullen worden voortgezet in een deel van de vroegere Chr. MAVO aan Duinweg 13a. Ondertussen heeft de ons toegewezen ruimte een ware metamorfose ondergaan dankzij de inspanningen van een aantal klussende leden.
Met de gemeente Noordwijk wordt op dit moment (eind augustus) nog overlegd over het huurcontract. De regeling die gold voor de behuizing aan de Weteringkade (huurprijs één euro per jaar) zal niet worden voortgezet. Daarvoor in de plaats komt een regeling die ons een huurprijs per vierkante meter oplegt wat leidt tot een huurprijs van ruim zeventienduizend euro. Tegelijkertijd wordt ons een subsidie verstrekt die gebaseerd is op onze activiteiten op het gebied van natuureducatie.
Het ziet er naar uit dat dit subsidiebedrag iets hoger zal zijn dan de huurprijs, waardoor wij ook een tegemoetkoming krijgen in de energiekosten. Dit subsidiebedrag kan door de gemeente worden teruggevorderd indien de toegezegde activiteiten (lezingen, inloopochtenden, enz.) niet worden uitgevoerd.

Bungalows bij Ruigenhoek

Het ziet er nu toch naar uit dat het motelcomplex Dunimar met 150 vakantiehuisjes bij Ruigenhoek gerealiseerd zal worden. De projectontwikkelaar heeft van het Ministerie van Landbouw, Natuur en

Voedselkwaliteit een ontheffing van de Flora- en Faunawet gekregen ten aanzien van de Rietorchis en de Zandhagedis. De Rietorchissen moeten worden uitgestoken onder toeziend oog van een deskundige en later worden teruggezet in de dan nieuw aangelegde oevers.
Wat de Zandhagedis betreft zal de projectontwikkelaar bij Egmond een terreintje van 5 ha laten aanleggen dat geschikt zal zijn voor de Zandhagedis. De nu in het terrein aanwezige hagedissen zullen in september en oktober worden gevangen.
Hierna zullen ze worden losgelaten aan de overzijde van de weg, vermoedelijk in het Langeveld. Meegespeeld bij deze uitspraak heeft ook het feit dat binnenkort de begrenzing van het habitatrichtlijngebied Zuid-Kennemerland zal worden vastgesteld. Hierbij zal het bewuste duingebiedje niet binnen de contour vallen. Van uitstel kwam in dit geval dus geen afstel.

Wandelpad in De Blink

De Blink (in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap) vormt samen met het aangrenzende Langevelderduin (in beheer bij de AWD en SBB) een fraai duingebied dat is afgesloten voor het publiek. Vanaf de Noraweg, de fietspaden en de Langevelderslag krijg je een aardige indruk van dit terrein waar het beheer bestaat uit: niet ingrijpen in natuurlijke processen.
Het ZHL is voornemens een wandelpad naar de hoogste duintop aan te leggen, waar een uitkijkplatform zal worden gerealiseerd. Het bestuur heeft een zienswijze ingediend waarin zij wijst op mogelijke verstoring van grote delen van dit gebied doordat het heel eenvoudig wordt ook de rest van het gebied vanaf dit pad te betreden. Om die reden vraagt het bestuur om aanvullende maatregelen om de verstoring tot een minimum te beperken.

Huiszwaluwen niet welkom

Tijdens het inventariseren van broedvogels langs de Herenweg in Noordwijkerhout trof een van onze medewerkers op 17 juni een kleine kolonie Huiszwaluwen aan. De bewoner van het pand nodigde de onderzoeker uit om ook aan de achterzijde van zijn huis naar nesten te komen kijken. Vanaf dat punt was te zien dat bij de buurman ook Huiszwaluwen nestelden.
Deze nesten waren echter afgeschermd door een net. Toch lukte het de zwaluwen over het net heen te kruipen en verder aan hun nesten te bouwen. Eén zwaluw hing helaas verstrikt in het net. Omdat de bewoners niet thuis bleken te zijn, werd aan de vriendelijke buurman gevraagd contact met de bewoners op te nemen.
Bij een bezoek op 1 juli bleken vier dode Huiszwaluwen in het net te hangen. Omdat de eigenaar weer niet thuis werd getroffen is deze telefonisch benaderd. Namens onze vereniging werd hem dringend gevraagd het net weg te halen. Zo niet dan zou deze overtreding van de Flora- en Faunawet gemeld worden bij de Algemene Inspectie Dienst (AID). Na lang aandringen zegde de eigenaar toe het net weg te halen. Toen dat op 7 juli nog steeds niet het geval bleek te zijn, werd contact opgenomen met de AID. Deze dienst droeg dit geval over aan de Milieupolitie van Hollands-Midden. Op 27 juli bleek het net eindelijk verwijderd te zijn.
De Milieupolitie heeft strafrechtelijke vervolging ingesteld tegen de betrokkene.

Bedrijvenpark ’s-Gravendijck / Space Business Park

Over enige tijd zal worden begonnen met de uitbreiding in zuidelijke richting van bedrijvenpark ’s-Gravendijck. Hierop aansluitend zal het Space Business Park van ESTEC worden gerealiseerd. Het overblijvende gebied tussen het huidige bedrijventerrein en de Katwijkse wijk Rijnsoever is bestemd voor woningbouw. Langs de Zwarteweg is te zien dat reeds met de grondwerkzaamheden is begonnen.
Onze vereniging heeft een zienswijze op het voorontwerp ingediend waarin gepleit wordt voor het optimaal benutten van de mogelijkheden dit gebied een groene aankleding te geven. Met name wordt ingegaan op de betekenis die waterpartijen kunnen hebben bij het vormen van ecologische verbindingen tussen de duinvoet en het achterliggende polderland.
Bij de aanleg van het oudste deel van ’s-Gravendijck is indertijd overal gekozen voor hardhouten oeverbeschoeiingen. Gepleit wordt voor natuurlijke oevers met ruimte voor oevervegetaties. Ook wordt gewezen op de mogelijkheid grote platte daken te voorzien van een vegetatiedek, wat mogelijkheden kan bieden voor op de grond broedende vogelsoorten.

Jan Verweij Natuurcentrum verhuist naar de Duinweg

Jan Jacobs

Nog even en dan zit het Jan Verweij Natuurcentrum in een ander pand. Als het huurcontract met de Gemeente Noordwijk rond is (we twijfelen er niet aan dat dit gaat gebeuren), dan zitten we op 1 oktober op een nieuwe, weliswaar tijdelijke, locatie in de “Witte Mavo” aan de Duinweg. Tijdelijk wil zeggen voor drie jaar, want er is gepland dat wij dan weer in de verbouwde Openbare Bibliotheek worden gehuisvest. De Witte Mavo staat op de nominatie om dan gesloopt te worden.
In de voormalige Christelijke Mavo zijn ook een kinderdagverblijf en het jeugdwerk Time-out gehuisvest. Daarvoor heeft het dienst gedaan voor de opvang van kinderen uit de uitgebrande Witte School en De Zeehonk.

Wij hebben in dit gebouw een ruime centrale hal, waar voor zo’n 80 mensen de maandelijkse lezingen gehouden kunnen worden. Ook hebben we een kleinere vergaderzaal (voormalige scheikundelokaal) voor kleinere vergaderingen, werkgroepen, de jeugdclub, voor presentaties en de nieuwjaarsreceptie. Naast deze ruimte is er een bibliotheekruimte met bijna nieuwe stellingen, afkomstig uit het Vredespaleis en verkregen via het Moluks Kerkelijk Instituut in Houten. Onze boeken kunnen we in deze stellingen ruimschoots kwijt.
In de laatste ruimte, de voormalige directeurskamer, is de keuken gepland. Hier is een nieuw keukenblok geplaatst, met boiler en koelkast. Het is de bedoeling dat daar een nieuw koffiezetapparaat komt. Deze ruimte is zó groot dat hij ook als vergaderruimte gebruikt kan worden, bv. voor commissie- en bestuursvergaderingen.
Verder beschikken we nog over een groot magazijn met veel kastruimte, enkele aparte kasten en zowaar 3 toiletten, een hele luxe voor de hoge nood.

Voor de inrichting van het pand hebben we via Willem Baalbergen de gordijnen gekregen van de Buurtkerk in de Hoofdstraat. Daar werden alle gordijnen vervangen en Willem verzekerde ons dat daar meerdere grote gordijnen bij zaten, die nog prima een aantal jaren meekonden.
Omdat de centrale hal nogal hol klinkt en nagalmt, denken we er over om de vloer te beleggen met een eenvoudige tapijttegel. Samen met de gordijnen moet dan een redelijke akoestiek te bereiken zijn. Deze tegels kunnen we later weer meenemen naar de definitieve behuizing in de Openbare Bibliotheek.

Op het moment dat ik dit schrijf is er nog een flinke ploeg mensen bezig met timmeren, schilderen en schoonmaken. Door de welwillende medewerking van de gemeente Noordwijk zijn alle benodigde verfmaterialen gratis ter beschikking gesteld, mits we ze zelf aanbrengen.
Het heeft weinig moeite gekost om voldoende mensen te vinden die de handen uit de mouwen wilden steken. Ik wil ze hier niet noemen, maar ze mogen bij de opening van het nieuwe onderkomen op de eerste rij zitten. Ze hebben een paar honderd vierkante meter aan muren en plafonds geschilderd, alle deuren gelakt, koven getimmerd, ontzettend veel schoongemaakt, gordijnen genaaid, stellingen gebouwd en nog duizend en één andere dingen gedaan. Kortom, hier is door zo’n man/vrouw of 15 een stevig stuk werk verricht en dit kun je gaan zien op de opening.

De hoofdingang van ons nieuwe onderkomen is aan de linkerzijde van het gebouw, voorbij de speelplaats. Ga door het hek en daarna vóór de gevel langs naar links en steek de speelplaats over.

Bij de hoofdingang is onder de luifel ruim plaats voor fietsen.
We willen de trap bij het hek nog gaan aanpassen voor rolstoelen en fietsen.
Het parkeren bij de school is even wennen. Voor het gebouw zijn een aantal parkeerplaatsen, maar deze zijn bijna altijd bezet. Er is wel altijd plaats op het parkeerterrein bij het Bollenbad en vaak ook langs de Van Panhuysstraat en de Dahliastraat.

In Noordwijk aan Zee is verder overal betaald parkeren.

We zullen maar ongeveer 3 jaar op de locatie Duinweg zitten. Ik denk dat dat wel goed zal lukken. Het gebouw is er geschikt voor en zal leuk worden ingericht.
Ik hoop dat iedereen zich er thuis zal voelen.

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Kleukers R. & Krekels R. 2004. ***Veldgids Sprinkhanen en krekels***. KNNV Uitgeverij Utrecht. 192 p. Prijs € 34,95 (leden KNNV betalen 3 euro minder).

Van de talloze orden in het insectenrijk is die van de sprinkhanen en krekels (Orthoptera) eenvoudig te herkennen. Alle soorten hebben grote achterpoten waarmee zij flinke sprongen kunnen maken. Ook hebben ze een opvallend zadelvormig schild achter de kop. Bovendien staan sprinkhanen en krekels er om bekend dat ze op warme zomeravonden nogal luidruchtig kunnen zijn.

Insecten als dagvlinders en libellen hebben altijd veel meer belangstelling van veldbiologen gekregen dan deze groep. In 1986 publiceerde de KNNV een boek over sprinkhanen en krekels, spoedig gevolgd door een determinatietabel van de jeugdbondsuitgeverij. De belangstelling voor deze insecten nam toe toen bleek dat de verspreiding van nogal wat soorten sterk beïnvloed wordt door de kwaliteit van het leefgebied. In 1997 verscheen het omvangrijke standaardwerk *De sprinkhanen en krekels van Nederland (Orthoptera) – Fauna van Nederland 1* (Kleukers c.s.). Dat boek van meer dan 400 pagina's was ongeschikt om mee het veld in te nemen. Met deze handige veldgids is dat geen enkel probleem. Het boek past in de binnenzak en is stevig gebonden. Verder is dit boek ook van hoge kwaliteit. Kleukers en Krekels hebben een bijzonder degelijk en handzaam boek samengesteld. In het boek is een mooie determinatietabel opgenomen (te vergelijken met de jeugdbondstabel van dezelfde schrijvers). Eerst is er een hoofdtabel die leidt naar de verschillende families. Vervolgens kan men bij het begin van het desbetreffende hoofdstuk verder gaan met een tabel die tot de bedoelde soort leidt.
De soortbesprekingen zijn kort en bondig en bevatten een schat aan informatie. Begonnen wordt met de Latijnse, Engelse, Duitse en Franse namen. Hierna volgt een korte beschrijving van het uiterlijk die inhaakt op de twee foto's van uitstekende kwaliteit waarop mannetje en vrouwtje (vaak sterk verschillend!) zijn afgebeeld.
De beschrijving van het geluid is heel kort, maar wel is bij dit boek een CD met geluiden bijgeleverd!
Hierna volgen de rubrieken: Biotoop, Voorkomen in Nederland, Inventarisatie en Verwarring (met andere soorten). In diagrammen wordt de zeldzaamheid aangegeven en indien van toepassing ook de vermelding op de Rode Lijst. Andere diagrammen geven aan in welke tijd van het jaar en op welke uren van de dag de soort actief is. Een

kaartje laat zien waar de soort in West-Europa voorkomt.
Het is genot om door dit boek te bladeren en eens wat te lezen over de soorten die ook in onze omgeving te vinden zijn. In de *Natuurgids voor de Duin- en Bollenstreek* (2000) noemt Kees Verwey de volgende soorten: Grote groene sabelsprinkhaan, Duinsabelsprinkhaan, Blauwvleugelsprinkhaan, Bruine sprinkhaan, Knopsprietje, Kustsprinkhaan en Veenmol. Wellicht dat dit boek er toe zal leiden, bijvoorbeeld door ijverige jeugdbonders, dat ook in onze omgeving soorten worden ontdekt met intrigerende namen als Negertje, Wrattenbijter, Snortikker, Ratelaar en Wekkertje.

Stumpel T, & Strijbosch H. 2006. ***Veldgids Amfibieën en reptielen***. KNNV Uitgeverij Utrecht. 320 p. Prijs € 32,95 (leden KNNV betalen 5 euro minder).

Wat heeft het lang geduurd voordat er eindelijk weer eens een goed boek over amfibieën en reptielen verschijnt! Ook bij Moby Dick konden ze je jarenlang niet meer helpen aan een exemplaar van het in 1978 verschenen boek *Fieldguide Reptiles and Amphibians of Britain and Europe*, het enige goede boek voor alle reptielen en amfibieën van Europa.
Van dit boek verscheen in 2002 eindelijk de tweede druk. Voor alleen de amfibieën was de nood minder groot, want in 1992 verscheen een uitstekende gids in het Duits die in 2001 door Tirion in Nederlandse vertaling uitkwam onder de titel *Amfibieëngids van Europa*.
In de *Veldgids Amfibieën en reptielen* is evenals in de andere nieuwe KNNV-gidsen gekozen voor foto's in plaats van tekeningen. In veruit de meeste gevallen voldoet die foto prima, al zijn er afbeeldingen waarin door slechte belichting details minder goed zichtbaar zijn, bijvoorbeeld bij aquariumfoto's.
Aan de andere kant laten foto's een meer natuurlijke houding zien en dikwijls ook iets van de leefomgeving. Een bijzondere foto is die van de parende Heikikkers, waarbij het blauwe mannetje het bruine vrouwtje 'omarmt'.
Met deze gids kunnen alle amfibieën en reptielen van West- en Centraal-Europa op naam gebracht worden. Hierbij zijn inbegrepen landen als Finland, de Baltische staten, Polen, Slowakije, Hongarije en Slovenië.
Merkwaardig is dat de toch ook veel bezochte Balearen, Corsica, Sardinië en Sicilië hierbij niet worden ingesloten. Wil men dus echt elke kikker, slang of hagedis kunnen determineren tijdens een Griekse vakantie of een verblijf op Mallorca, dan moet de eerder genoemde Engelse gids worden meegenomen.
Het boek is opgebouwd zoals we in de KNNV-gidsen gewend zijn. Na de namen in diverse talen en een verspreidingskaartje volgen stukjes over Herkenning, Levenswijze, Verspreiding, Habitat, Trefkans en Verwarring.
Voorin de gids is een uitvoerige determinatietabel opgenomen. Ook zijn afbeeldingen van kikkervisjes opgenomen. Om hiermee de larve van de Gewone pad te onderscheiden van die van de Rugstreeppad valt met dit boek in de hand beslist niet mee. Daarvoor kan men beter terecht in de uitstekende *Amfibieëngids van Europa*. Natuurlijk is dit probleem ook zonder boek op te lossen door een paar larven op te kweken totdat zichtbaar is of er een lichte streep op de rug verschijnt.

Het jaar van de Veldleeuwerik

Jelle van Dijk

Inleiding

SOVON Vogelonderzoek Nederland, de organisatie van de samenwerkende vogelwerkgroepen in ons land, heeft 2006 uitgeroepen tot het jaar van de Veldleeuwerik. In voorgaande jaren werd op deze wijze aandacht gevraagd voor soorten als Roerdomp, IJsvogel en Tapuit. Die extra aandacht is hard nodig, want het gaat niet goed met de Veldleeuwerik in Nederland.
In 2005 kwam de nieuwe *Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels* uit (zie Strandloper 2005, nr. 4). Deze publicatie kreeg in de landelijke pers veel aandacht, met name omdat de Huismus op deze lijst was geplaatst. Van groter belang was evenwel dat er nu onthutsend veel soorten van het agrarische cultuurlandschap op de Rode Lijst staan. Zo verscheen ook de Veldleeuwerik op deze lijst met de vermelding: *afname sinds de jaren zeventig meer dan 90%.*
In de jaren zeventig van de vorige eeuw was de Veldleeuwerik de meest verbreide soort van Nederland zoals blijkt uit de *Atlas van de Nederlandse broedvogels* (Teixeira, 1979). Er was toen vrijwel geen blok van 5x5 km in ons land te vinden waar deze soort niet als broedvogel werd aangetroffen. Bovendien ging het om forse aantallen: 500.000 – 750.000 paren. De hoogste dichtheden werden toen in graslanden aangetroffen. Daarna volgden droge heidevelden, duinen en akkerbouwgebieden als favoriete broedgebieden.
In het boek *Randstad en Broedvogels* (Vogelwerkgroep West-Nederland, 1981), waarvoor het veldwerk ook in de jaren zeventig werd uitgevoerd, wordt de Veldleeuwerik eveneens een zeer talrijke broedvogel genoemd. Hoge dichtheden bereikte de soort toen in de open graslandgebieden zoals Delfland en de Krimpenerwaard. Ook in de open duingebieden was deze soort toen een talrijke broedvogel. Voor het onderzochte gebied tussen het Noordzeekanaal en de grens van Zuid-Holland met Zeeland werd het aantal broedparen geschat op 28.000 – 34.500 paren.
De teloorgang van de populatie werd pijnlijk duidelijk bij de tweede landelijke broedvogelinventarisatie. De resultaten hiervan werden gepubliceerd in de *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000*. Uit de kaart van de concentratiegebieden blijkt dat de Veldleeuwerik nog wel goed vertegenwoordigd is in akkerbouwgebieden, op de heidevelden van de zuidelijke Veluwe en Drenthe en in sommige graslandgebieden met aangepast beheer zoals Waterland, Krimpenerwaard en ZW-Friesland. Het aantal broedparen voor de periode 1998-2000 wordt geschat op 50.000 – 70.000 (van 't Hoff, 2002). Inmiddels is deze schatting naar beneden bijgesteld tot 34.500-48.000 paren (van Beusekom, 2006).

foto Jan Hendriks

In dit artikel zal nader worden ingegaan op de afname van het aantal broedparen in onze omgeving. Die omgeving bestaat in dit artikel uit het onderzoeksgebied dat werd omlijnd in het boek *Vogels van Noordwijk en omstreken* (van Dijk & Hoek, 1989). Dit gebied loopt vanaf de Katwijkse Uitwatering en het Oegstgeesterkanaal in het zuiden tot aan de provinciegrens in het noorden. De oostgrens wordt gevormd door de Leidse Trekvaart en vanaf de Postbrug door de A44 (tot aan het Oegstgeesterkanaal).
Dit gebied is in de afgelopen dertig jaar driemaal op broedvogels onderzocht (zie hierna bij Methode). Wij verkeren dus in de situatie dat tellingen uit een lange periode met elkaar kunnen worden vergeleken. Geldt de eerder genoemde landelijke achteruitgang van 90% ook voor de Duin- en Bollenstreek of valt het hier wel mee? Deze vraag zal beantwoord worden door het verloop van de populatie te volgen in drie habitats: duinen, grasland en bollenland. Hieraan vooraf gaand wordt eerst iets gezegd over het broedgedrag van Veldleeuweriken, grotendeels gebaseerd op informatie uit het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 10/1* (Glutz von Blotzheim & Bauer, 1985). Tenslotte zal worden ingegaan op

mogelijke oorzaken van de vastgestelde achteruitgang.

Methode

Het boven omschreven gebied werd door onze leden voor het eerst geïnventariseerd in de jaren 1973-1975 in het kader van het project *Randstad en Broedvogels.* Hierbij moesten gebieden ter grootte van 300 tot 800 ha op broedvogels worden onderzocht. Van een beperkte lijst, waarop bijvoorbeeld soorten als Zomertaling, Kleine Plevier en Geelgors stonden, moesten stippenkaarten worden gemaakt. Van de overige soorten mocht volstaan worden met een zo nauwkeurig mogelijke maximum- en minimumschatting. De inventariseerder kon met een symbooltje aangeven in hoeverre deze schattingen nauwkeurig waren. Omdat de Veldleeuwerik in de jaren zeventig tot de zeer talrijke broedvogels van Nederland behoorde, werden bij dit onderzoek alleen schattingen gevraagd. Verder moet worden bedacht dat het voor vrijwel alle medewerkers de eerste keer was dat zij aan het werk gingen buiten de vertrouwde, kleine kavels in de Noordduinen. Het onderzoeken van honderden hectaren agrarisch gebied vereist een andere insteek dan het wekelijks intekenen van alle zingende vogels op een kaartje van een veel kleiner duingebied. Bovendien is in geschikte terreinen het aantal broedparen van de Veldleeuwerik moeilijk vast te stellen. Een deel van de verzamelde leeuwerikgegevens uit deze periode heeft dan ook vooral een indicatieve waarde. Zo geeft de vermelding 50-60 paar voor de Coepelduynen in ieder geval wel aan dat de Veldleeuwerik daar in 1973 bijzonder talrijk was.
Een tweede telronde van het gehele onderzoeksgebied vond plaats omstreeks het midden van de jaren tachtig. De uitkomsten van dit onderzoek werden gepubliceerd in *Vogels van Noordwijk en omstreken* (1989). Bij deze telronde werden alle vogelsoorten zo nauwkeurig mogelijk geteld. De telgebieden waren hierbij veel kleiner dan bij het onderzoek in de jaren zeventig. Zo werd het telgebied Hogeveense Polder (652 ha) uit de jaren zeventig opgesplitst in vijf kleinere telgebieden. Hierdoor en door de toegenomen ervaring van de inventariseerders waren de uitkomsten nauwkeuriger dan bij het onderzoek voor *Randstad en Broedvogels*. Bovendien werd bij de interpretatie van de veldgegevens nu door iedereen de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van SOVON toegepast.
Met ingang van 2003 is een nieuwe inventarisatieronde gestart, waarbij na het telseizoen van 2006 zo'n 90% van het gebied is bezocht. Bij deze telronde wordt de aandacht gericht op een beperkt aantal soorten. Zo wordt niet meer verplicht gesteld ook algemene soorten als Merel, Tjiftjaf en Kievit te tellen, maar de aandacht vooral te richten op soorten die schaars zijn of typerend voor de streek kunnen worden genoemd. Vogels van het bollenland zoals Patrijs, Gele Kwikstaart en Veldleeuwerik staan uiteraard ook op dit lijstje.
Behalve deze drie inventarisatieronden waarbij het gehele onderzoeksgebied onder de loep werd genomen, kon gebruik worden gemaakt van telreeksen in kleinere gebieden zoals de BMP-kavels in de Noordduinen en de AWD en de tellingen in de Coepelduynen.

Voortplanting

Veldleeuweriken zijn grondbroeders. De mannetjes zingen echter hoog in de lucht. Dat gebeurt meestal op een hoogte van 30 – 50 meter, maar ook zijn zingende Veldleeuweriken op enkele honderden meters hoogte waargenomen. De zang duurt gemiddeld ruim twee minuten en kan worden gehoord van eind maart tot in juli. Na begin mei neemt de zangactiviteit af. In gebieden waar de territoria dicht opeen liggen gaat een mannetje zelden de lucht in als de dichtstbijzijnde buurman nog volop aan het zingen is. Dit maakt het tellen van territoria in goed bezette gebieden tot een lastige klus. Regelmatig zingen Veldleeuweriken ook vanaf de grond of vanaf een paaltje. Deze zang duurt meestal korter dan een minuut.
Het nest ligt in een zelfgemaakte kuiltje dat gevoerd wordt met gras en plantenwortels. Dikwijls ligt het nestkuiltje tegen een graspol of ander gewas aan, waardoor het nest meestal niet van boven zichtbaar is vanwege overhangende begroeiing. In het nest worden 2-5 eieren gelegd, wat niet veel is voor een kleine zangvogel. Merkwaardig is dat het tweede broedsel gemiddeld groter is dan het eerste. Zo werd bij grootschalig onderzoek in Engeland voor het eerste broedsel een gemiddelde van 3,3 en voor het tweede een gemiddelde van 3,8 eieren per nest gevonden. Bij latere broedsels in juni werd op diverse plaatsen zelfs een gemiddelde van meer dan 4 eieren per nest vastgesteld.
Na zo'n 11 dagen komen de eieren uit, waarna de jongen nog slechts 7-11 dagen in het nest blijven. Ze worden vooral gevoerd met insecten, slakjes en wormen. Bij het verlaten van het nest kunnen ze nog niet vliegen maar wel verspreiden ze zich in de omgeving van het nest. De kans dat het gehele legsel verloren gaat door rovers (niet alleen kraaien en kiekendieven, maar ook hermelijnen, egels enz.) wordt hierdoor aanzienlijk verkleind. Twee weken

na het verlaten van het nest kunnen de jongen vliegen en weer twee weken later zijn de jongen zelfstandig. Op dat moment zit moeder doorgaans al lang weer te broeden op het volgende legsel en kan alleen van vader nog enige bijstand worden verwacht. Ruim een maand na het eerste legsel (eind april) volgt namelijk eind mei al het tweede legsel. Een derde legsel (eind juni/begin juli) is in veel streken eerder uitzondering dan regel.

Broedvogel van duinen

Veldleeuweriken zijn vogels van open gebieden met een lage begroeiing van grassen, kruiden en mossen. De Noordwijkse duinen vormden dan ook lange tijd een uitstekend broedgebied voor deze soort. Omstreeks 1965 werden de Noordwijkse duinen nog aantrekkelijker voor leeuweriken omdat een groot deel van het dennenbestand werd opgeruimd. Droogte en insectenplagen (dennenscheerders) hadden de gezondheid van vooral het vlak achter de zeereep gelegen bos ernstig aangetast. In de Noordduinen werd ruim de helft van alle dennen gekapt en in de Coepelduynen, waar aan de kant van het Vinkeveld een dennenbosje was, bleven alleen langs de binnenduinrand enkele dennen staan.
In het begin van de jaren zeventig kon voor het eerst een totaalschatting voor het gehele duingebied tussen de Katwijkse Uitwatering en de provinciegrens met Noord-Holland worden gemaakt: ***250-275 paren***. Dit aantal kwam tot stand door tellingen in de volgende deelgebieden.
De eerste inventarisatie van de Coepelduynen in 1973 leverde 50-60 paren op. Het aantal broedparen in de Noordduinen ten zuiden van de Duindamse Slag bedroeg in de jaren 1967 t/m 1972: 35 – 33 – 32 – 33 – 34 – 48. In 1973 werd het aantal geschat op 40-50 paren. In het duingebied tussen de Duindamse Slag en de Langevelderslag werden in 1974 53-64 paren vastgesteld. Voor het gehele Zuid-Hollandse deel van de Amsterdamse Waterleidingduinen leverde de inventarisatie van 1973 95-105 paren op. De resultaten van deze tellingen tezamen leiden dan tot een totaal van 246-277 paren.

Sinds 1995 broedt er geen enkele Veldleeuwerik meer in de Noordwijkse duinen. De teloorgang van de leeuwerikenstand verliep niet in elk deelgebied op dezelfde wijze. Het eerste signaal dat er iets gaande was, werd opgepikt bij de inventarisaties van de Blink, het duingebied tussen de Noraweg en de Langevelderslag. Tussen 1975 en 1980 verdwenen hier vrijwel alle Veldleeuweriken, waarna de inventarisatie van 1986 geen enkel broedgeval meer liet zien.
Minder snel ging de achteruitgang in de Amsterdamse Waterleidingduinen. In 1973 werd het gehele Zuid-Hollandse deel van de AWD intensief onderzocht door Edward van IJzendoorn voor het project *Randstad en Broedvogels*. Dit leverde een schatting van 95-105 paren op.
In de jaren 1978-81 en 1982-85 onderzochten leden van onze vereniging ook dit gebied waarbij elk jaar een ander stuk onder handen werd genomen. De eerste telronde leverde nog 58 territoria op, maar bij de tweede ronde bleef het aantal steken op 28-32 paren. In 1986 werd het broedvogelonderzoek voortgezet in vijf kavels voor het BMP (Broedvogel Monitoring Project) die elk jaar geïnventariseerd zouden worden. Uit figuur 1 blijkt duidelijk dat de achteruitgang in de AWD veel geleidelijker verliep dan in de Blink. Voor deze figuur is voor de BMP-kavels uit de jaren tachtig nagegaan hoeveel Veldleeuweriken hier broedden bij vroegere inventarisaties.

figuur 1. AWD en de Blink

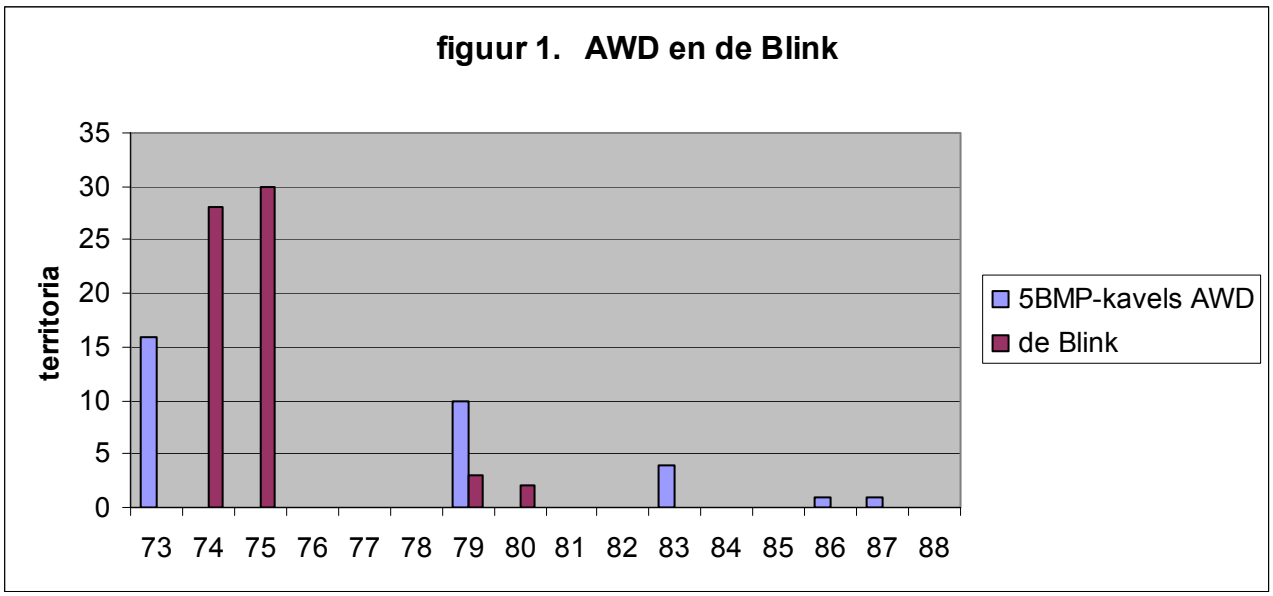

In de Noordduinen wist de Veldleeuwerik zich aanvankelijk beter te handhaven dan in de meer noordelijk gelegen duingebieden. De inventarisaties leverden tot halverwege de jaren tachtig nog tientallen paren op. Toch trad ook hier al in de tweede helft van de jaren zeventig de achteruitgang in.
Tot en met 1972 werd alleen het duingebied ten zuiden van de Duindamse Slag onderzocht. Dit gebied was in 1972 goed voor 48 territoria. Deze duinen zagen er toen wel anders uit dan nu. Overal waren nog de afgezaagde boomstronken zichtbaar en slechts hier en daar kwam lage struikbegroeiing tot ontwikkeling. Behalve door veel Veldleeuweriken werd er ook gebroed door Kneuen (76 paar), Geelgorzen (8 paar) en Grauwe Klauwieren (4 paar). In 1974 werd voor het eerst ook het duingebied tussen de Duindamse Slag en de Noraweg geïnventariseerd.
In 1978 begon een serie tellingen waarbij het gehele gebied van de Noordduinen op broedvogels geïnventariseerd werd. Voor de Veldleeuwerik leverde dit de volgende aantallen op.

Noordduinen, totaal aantal broedgevallen 1974-1983						
1974	1978	1979	1980	1981	1982	1983
69	59	46	48	48	37	33

Evenals in de Blink en de AWD was ook in de Noordduinen al eind jaren zeventig van een afname sprake.
Alarmerend leek dat toen nog niet, want 1974 was een heel goed jaar voor deze soort geweest, terwijl het broedseizoen van 1979 vermoedelijk nadelig werd beïnvloed door de voorafgaande sneeuw- en ijzelwinter die zich tot in Zuid-Europa (overwinteringsgebied) deed voelen. Ook de achteruitgang in het begin van de jaren tachtig leek nog niet de algehele teloorgang in te luiden.
Immers in het deel van de Noordduinen waar nog steeds weinig boom- en struikgroei was (het gebied aan weerszijden van de Duindamse Slag) waren nog steeds veel Veldleeuweriken te zien.
In 1984 startte het BMP-project van SOVON en onze vereniging zegde toe een flink duingebied ten zuiden van de Duindamse Slag elk jaar op dezelfde, door SOVON vastgelegde methode, op broedvogels te inventariseren. Dit gebied omvatte ongeveer de helft van het kerngebied van de Veldleeuweriken. Uit figuur 2 blijkt dat in de eerste vijf jaar BMP de populatie nog niet op instorten stond. Wie had kunnen denken dat vijf jaar later geen Veldleeuwerik meer te bespeuren zou zijn?
In 1989 werd begonnen met de jaarlijkse inventarisatie van de Coepelduynen. In het eerste jaar (1989) werden weliswaar veel minder Veldleeuweriken aangetroffen dan in 1973 (toen een schatting van 50-60 paar), maar vergeleken met de inventarisatie uit 1984 (28 paar) viel het aantal van 26 paar bepaald niet tegen. Begin jaren negentig liepen echter ook hier de aantallen sterk terug. In 1995 werd voor het laatst in de Coepelduynen gebroed.

Broedvogel van graslanden

Kon voor het duingebied een vrij nauwkeurige schatting worden gegeven van het aantal broedparen in het begin van de jaren zeventig, voor de graslanden ligt dat wat moeilijker. Bij de tellingen voor *Randstad en Broedvogels* ging het om telgebieden van honderden hectares waarin zowel grasland als bollenland het landschap bepaalden.
Evenals nu waren de Polders Hoogeweg en Elsgeest ook toen de gebieden met het grootste graslandareaal. De oppervlakte met grasland in deze polders was groter dan nu omdat tot 1991

figuur 2. Noordduinen en Coepelduynen

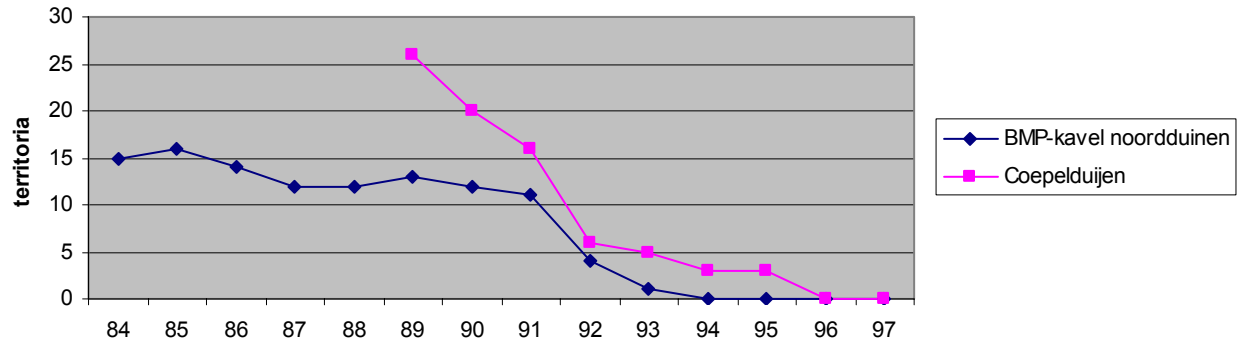

regelmatig stukken grasland werden omgespoten tot bollenland. Bovendien was er van het kassengebied Trappenberg-Kloosterschuur nog niets te zien
Voor de polders Elsgeest en Hoogeweg tezamen werd in 1974 een totaal van 87-110 paren opgegeven. Voor het toen aanwezige bollenland aan het begin van de Rijnsburgerweg schatten we het aantal paren Veldleeuweriken op 15-20, zodat voor het grasland in beide polders een schatting van 72-90 paren ontstaat.
In 1973 werd voor telgebied De Klei een totaal van 215-230 paren genoemd.
Dit bijzonder hoge aantal werd veroorzaakt door het talrijke voorkomen op braakliggende gronden. Het bedrijventerrein 't Heen was net opgespoten en op de gronden voor de toekomstige wijk Rijnsoever werd nauwelijks nog geteeld. Voor het graslandareaal in dit gebied schatten we het leeuwerikenbestand op 25-35 paren.
In de Hoogeveense Polder en de Zilkerpolder bestond omstreeks 1975 nog zo'n 15% uit grasland. Dit leidt tot een schatting van 5-7 paren. De Zwetterpolder was indertijd vooral een graslandgebied. Dit leidt tot een schatting van 20-25 paren. In de Noordzijderpolder bestond in de jaren zeventig ongeveer een vijfde deel nog uit grasland. Dit geeft een schatting van 35-40 paren. De voorgaande schattingen tezamen leveren dan 157-177 paren op zodat het aantal in grasland broedende Veldleeuweriken omstreeks 1975 geschat kan worden op ***150-175 paren***.
Het aantal in grasland broedende Veldleeuweriken is voor de telronde uit de jaren tachtig eenvoudiger vast te stellen. In *Vogels van Noordwijk en omstreken* (1989) worden de gegevens per polder gepresenteerd, waarbij is aangegeven hoeveel procent van de oppervlakte door grasland wordt ingenomen. Dit leidt tot de volgende schattingen: Zilkerpolder 3, Hoogeveense Polder 5, Zwetterpolder 8, Noordzijderpolder 2, de Klei 5, Elsgeesterpolder 24 en Polder Hoogeweg 35. Bij elkaar geeft dat een schatting van ***82 paren*** in grasland omstreeks 1985.
Over de meest recente telronde kunnen we kort zijn. Al het grasland is inmiddels geïnventariseerd en dit heeft geresulteerd is slechts één broedgeval. In 2005 werd in het bultige grasland bij de 'kop van Rijnburg' ten westen van de Rijnsburgerweg een territorium vastgesteld.

Broedvogel van bollenland

Al eerder werd opgemerkt dat de Veldleeuwerik in de jaren zeventig een talrijke broedvogel van het bollenland was. Voor de schatting van het aantal paren halverwege de jaren zeventig nemen we eerst het totaal van alle tellingen in de poldergebieden. Dit aantal verminderen we met de schattingen die hiervoor voor het grasland werden opgesteld. Dit leidt tot een totaal van 614-709 paren, wat een schatting van ***600-700 paren*** oplevert.
Dezelfde methode hanteren we voor het vaststellen van het aantal paren bij de inventarisatieronde halverwege de jaren tachtig. Dit leidt tot 249 paren wat een schatting van ***250 paren*** oplevert voor 1985. Gebieden met opvallende veel Veldleeuweriken zijn dan de Noordzijderpolder (77 p.), de Hogeveense Polder (70 p.) en het Vinkeveld (23 p.).
Bij de telronde die in 2003 begon, is na het broedseizoen van 2006 alleen het zuidelijke deel van de Hoogeveense Polder als potentieel broedgebied nog niet onderzocht. De resultaten in de diverse deelgebieden zijn: Vinkeveld en de Klei 3 p, Polder Hoogeweg 12 p, Polder Elsgeest 9 p, Zwetterpolder 15 p, Noordzijderpolder 39 p, Langeveld 15 p, Hoogeveense Polder (noord en midden) 40 p en polders bij De Zilk 26 p. Rekening houdend met een klein stuk nog niet onderzocht bollenland komt de schatting voor 2005 uit op ***175 paren***.
Van enkele deelgebieden is het mogelijk de aantallen van de drie telrondes met elkaar te vergelijken.
In figuur 3 is de ontwikkeling over de laatste dertig jaar voor enkele deelgebieden in beeld gebracht.

figuur 3. Ontwikkeling per deelgebied

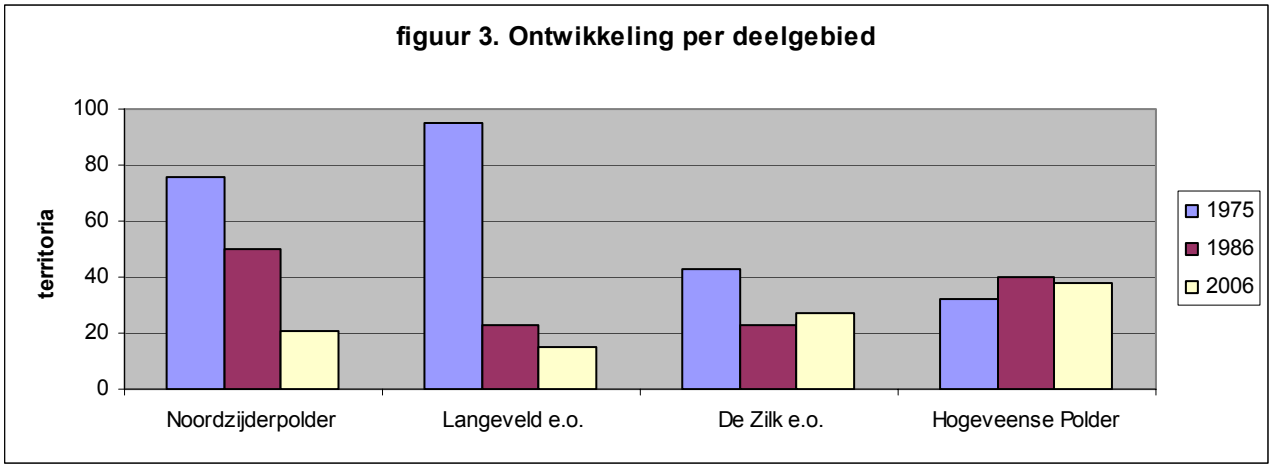

Hierbij gaat het bij de Noordzijderpolder alleen over het deel tussen de Northgodreef en de Schulpweg.
Tot het Langeveld wordt ook het bollengebied rond het Oosterduinse Meer gerekend. De Zilk en omgeving staat in deze figuur voor het gebied tussen de Delfweg en de provinciegrens.
Voor de Hogeveense Polder is alleen het noordelijke gedeelte genomen omdat dit deel in 2006 werd geïnventariseerd en het zuidelijke deel nog niet.

Discussie

Dit artikel werd begonnen met de constatering van SOVON dat het aantal broedparen met meer dan 90% ten opzichte van de jaren zeventig is afgenomen. Wat ons onderzoeksgebied betreft is het aantal voor de jaren zeventig geschat op 1000-1150 paren (dit artikel), terwijl voor de huidige telronde het aantal is vastgesteld op 175 paren.
Dit is een verlies van ruim 80%. Daarbij moet worden opgemerkt dat de afname in de duinen 100% bedroeg (al sinds 1995) en dat de Veldleeuwerik momenteel ook vrijwel overal uit de graslanden verdwenen is.
Alleen in het bollenland broeden nog steeds flinke aantallen Veldleeuweriken. Hier bedraagt de achteruitgang 73 % ten opzichte van de jaren zeventig en 30% ten opzichte van de jaren tachtig.
De achteruitgang van het aantal broedende Veldleeuweriken zal hierna per terreintype worden besproken. Hierbij zal worden ingegaan op mogelijke oorzaken zoals landschappelijke veranderingen en de intensivering van de agrarische bedrijfsvoering. De stand van de Veldleeuwerik wordt echter niet alleen beïnvloed door de omstandigheden in het broedgebied. Omstandigheden in het overwinteringsgebied en tijdens de trek zijn ongetwijfeld ook van invloed op het broedbestand in ons land. Nog steeds is de jacht op Veldleeuweriken in de Zuid-Europese landen toegestaan ondanks het feit dat andere EU-landen deze soort op de Rode Lijst hebben geplaatst.
Elk jaar worden zo'n 2,1 miljoen Veldleeuweriken 'geoogst' wat neerkomt op ongeveer 6% van de trekwegpopulatie.
Van belang is ook de sterke afname van de oppervlakte met graanstoppelvelden in het herfst en de winter doordat wordt overgestapt van zomergranen op wintergranen.
Hierbij worden vrij snel na de oogst de akkers omgeploegd en opnieuw ingezaaid,. Hiermee verdwijnen belangrijke foerageergebieden tijdens het winterhalfjaar (van Beusekom, 2006).

Duinen

Bij de tellingen in de Blink in de jaren zeventig en tachtig werd voor het eerst duidelijk dat de populatie in enkele jaren geheel kan instorten. In *Vogels van Noordwijk en omstreken* (1989) merkte Dick Hoek naar aanleiding van de aantallen in de Blink op dat na 1975 de oppervlakte met struwelen, maar ook met stuifkuilen hier is toegenomen ten koste van de schraal begroeide delen met kruiden, grassen en mossen. Bovendien werden hier met ingang van 1975 Vossen gezien. Behalve de Veldleeuwerik verdwenen na 1975 ook bijzondere broedvogels als Tapuit en Wulp uit dit gebied.
De vraag of het vooral de Vossen zijn geweest of toch de toegenomen vergrassing en struikgroei is nog steeds niet beantwoord. De duingebieden waar de Veldleeuwerik het nog lange tijd uithield (Duindamse Slag en Coepelduynen) zijn niet sterk vergrast. Ook uitbreiding van duindoornstruwelen heeft hier nauwelijks plaats gevonden. Wel is in de Coepelduynen de oppervlakte met Duinroosjes groter geworden. Is het dan toch de Vos geweest die de Veldleeuwerik heeft verjaagd? Maar ook op de waddeneilanden, waar geen Vossen voorkomen, neemt het aantal Veldleeuweriken af. Daarnaast is de terugloop in Noord-Holland minder sterk geweest dan in ons duingebied, terwijl daar ook Vossen lopen. Een eenduidig antwoord op de vraag "Vos of grassen?" is dan ook niet te geven (Verstrael & van Dijk, 1997).
Wellicht gaat het helemaal niet om Vossen en vergrassing, maar moet het verdwijnen van de soort uit de duinen worden gezocht in omstandigheden in het winterkwartier. Ook is denkbaar dat de voedselsituatie in de duinen sterk verslechterd is. Van het laatste is al helemaal niets bekend. Wat de zaak nog gecompliceerder maakt is de terugkeer van de Boomleeuwerik in de terreinen waar vroeger Veldleeuweriken broedden. Omstreeks 2000 liet deze soort zijn heerlijke zang weer in de AWD horen, daarna in de Blink en bij de Duindamse Slag en vorig jaar ook in de Coepelduynen. Stelt deze soort andere eisen aan het terrein en worden de nesten van deze leeuwerik niet door Vossen opgespoord? Kortom we kunnen slechts gissen naar de werkelijke oorzaken van de volledige absentie in onze duinen na 1995.

Graslanden

Voor het in stand houden van de populatie moet een paartje Veldleeuweriken twee broedsels per jaar zien groot te brengen. Daarvoor is in de moderne bedrijfsvoering van graslanden geen ruimte meer. In hooiland is de periode tussen het

bezoek van de mestinjector en de maaimachine niet of nauwelijks meer lang genoeg voor één broedsel. Op percelen waar eind april of begin mei kuilgras wordt gewonnen, is succesvol broeden al helemaal uitgesloten. Op grasland waar vee wordt geweid, is de veebezetting tegenwoordig zo hoog dat vrijwel alle nestjes worden vertrapt. Omdat nesten van Veldleeuweriken moeilijk te vinden zijn, profiteert deze soort niet van nestbeschermers zoals die voor Grutto, Kievit en Tureluur worden gebruikt. Door de onkruidbestrijding tenslotte zijn bloemrijke graslanden (met veel insecten) veranderd in groene 'raaigrasakkers'. Hierdoor kan de Veldleeuwerik zich nauwelijks nog door het gewas bewegen en is het voedselaanbod in deze percelen laag geworden.
De modernisering van het veebedrijf is een continu proces geweest en duurt nog steeds voort. De terugkeer van de Veldleeuwerik op moderne veebedrijven valt dan ook niet te verwachten. Typerend is dan ook dat het enige broedgeval in grasland werd aangetroffen in het bultige grasland langs de Rijnsburgerweg. Dit stukje grasland is ook erg in trek bij Grutto en Tureluur.

Bollenland

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat momenteel alleen nog in het bollenland door Veldleeuweriken wordt gebroed. Dat neemt niet weg dat ook in grote delen van het bollengebied de achteruitgang sinds de jaren zeventig aanzienlijk is geweest. Aan de andere kant zijn er delen van de Bollenstreek waar de Veldleeuwerik zich blijkbaar kan handhaven op een goed niveau (zie figuur 3).
De betekenis van bollenland voor leeuweriken is gelegen in de mogelijkheid om hier vrijwel ongestoord tweemaal een legsel groot te brengen. Na de bloei van de bollen in april en begin mei breekt een periode aan waarin weinig werkzaamheden worden uitgevoerd. Vanaf half juni worden de bollen gerooid, waarbij sommige percelen pas half juli braak komen te liggen. Veldleeuweriken nestelen graag tussen tulpen of hyacinten. Velden met narcissen zijn wat minder in trek.
De jongen worden met insecten gevoerd. Deze zijn tussen de bollen niet veel te vinden vanwege de intensieve onkruidbestrijding. Daarom is de aanwezigheid van slootkanten, bollenpaadjes en braakliggende stukjes van belang. Ook paardenweitjes zijn geliefde foerageerplaatsen.
Braakliggend land is niet alleen van belang als foerageergebied, maar is ook geliefd als plaats om te nestelen. Al eerder in dit artikel werd gewezen op de hoge aantallen in de braakliggende delen van Kloosterschuur en Rijnsoever in de jaren tachtig. De voorkeur voor braakliggend land bleek ook uit de inventarisatie van Lentevreugd in 2001. Van de 21 territoria bevonden zich er 17 in de percelen die braak lagen in afwachting van natuurontwikkeling (ter Haar, 2001).
Voor de achteruitgang in broedvogelaantallen in het bollenland zijn diverse oorzaken aan te voeren. Uit de resultaten van de drie telrondes blijkt dat de soort het sterkst in aantal is teruggelopen in de gebieden waar de open ruimte is aangetast. Een voorbeeld hiervan is het Vinkeveld ten zuiden van Noordwijk. Dit eertijds rijke leeuwerikengebied werd voor een deel volgebouwd met huizen en voor een ander deel met kassen en andere bedrijfsgebouwen (Gerleeweg, Zwarteweg). Eenzelfde ontwikkeling maakte het noordelijke deel van het Langeveld (omgeving de Boender) door. Maar ook in gebieden waar nauwelijks van landschappelijke veranderingen sprake is geweest, is de Veldleeuwerik sterk in aantal achteruit gegaan. Zo broedden in 2005 geen Veldleeuweriken meer in de strook bollenland tussen het Oosterduinse Meer en de N206. Ook werden in 2006 geen zingende leeuweriken meer gehoord in het bollenland tussen de duinen en de Zilkerduinweg en tussen de Zilkerbinnenweg en de duinen was nog maar één paartje te lokaliseren.
Opvallend is dat bij de laatste telronde alleen nog in de meest open polders concentraties Veldleeuweriken werden aangetroffen. Tot die open gebieden behoren onder meer de Hogeveense Polder en de Zilkerpolder. De schatting voor deze polders uit de jaren zeventig is vermoedelijk aan de lage kant gelet op de omvang van het telgebied in verhouding tot het aantal uren veldwerk. Ook kan hierbij een rol spelen dat in de jaren zeventig beide polders voor een belangrijk deel nog uit grasland (met een lagere dichtheid) bestonden. Vergelijking tussen de resultaten van de telronde uit de jaren tachtig en de huidige telronde is beter mogelijk. De begrenzing van de telgebieden is dezelfde; het onderzoek is voor een deel uitgevoerd door dezelfde mensen en er is vrijwel evenveel tijd gestoken in het veldwerk. Het verschil is wel dat nu speciaal op Veldleeuweriken is gelet en dat in de jaren tachtig de beschikbare tijd over alle soorten verdeeld moest worden. Dat alles neemt niet weg dat gesteld kan worden dat in deze zeer open gebieden de Veldleeuwerik zich kon handhaven.

Hoewel de Veldleeuwerik zich blijkbaar in enkele zeer open gebieden kan handhaven, is de terugloop in broedvogelaantallen voor het bollenland als geheel dusdanig groot, dat er vermoedelijk meer speelt dan alleen de aantasting van de open ruimte. Blijkbaar zijn er veranderde omstandigheden

waardoor de gehele populatie onder druk is komen te staan. In zo'n situatie lopen de aantallen het eerst terug in de minder geschikte gebieden, terwijl de populatie nog lange tijd in stand blijft in het voorkeursbiotoop: het zeer open bollenland. Wat de rust in de bollenpercelen betreft is er weinig veranderd: nog steeds is er tijd genoeg om twee broedsels groot te brengen. Een negatieve ontwikkeling is het afsnijden van het loof bij de grond in de weken voordat de bollen gerooid worden. Gelukkig wordt dit nog maar weinig toegepast. Verder kan worden vastgesteld dat de onkruidbestrijding is geïntensiveerd. Met grote regelmaat worden bestrijdingsmiddelen over de bollen gespoten tot zelfs vlak voor het rooien. De vogels zelf overleven deze bespuitingen wel, maar door het verdwijnen van het onkruid in de bloembedden is daar tegenwoordig nauwelijks meer een insect te vinden. Slootkanten en bollenpaadjes worden hierdoor nog belangrijker. Die bollenpaadjes worden veel meer dan vroeger onkruidvrij gehouden door ze enkele keren per maand te frezen en te bespuiten. Een bijzondere plantensoort als het Veelkleurig vergeet-mij-nietje dreigt hierdoor ook zeldzaam in de Bollenstreek te worden. Braakliggende percelen zijn tegenwoordig nauwelijks nog te vinden. Verder is de oppervlakte met bollen afgenomen ten gunste van de teelt van lelies en andere siergewassen zoals canna's en hosta's. Deze percelen zijn niet geschikt als broed- en foerageergebied omdat ze in veel gevallen tot in mei zijn afgedekt met een laagje opgespoten cellulose of met plastic. Later in het seizoen verschijnen er hier en daar zwarte netten om vogels te weren. Bovendien is de onkruidbestrijding hier nog intensiever dan in de bollenpercelen.

In het rapport *Bollenvogels, tellingen, trends en bescherming* (Langeveld, 2004) wordt verslag gedaan van een aantal inventarisaties per bedrijf. Na samenvoeging van deze tellingen wordt in deze publicatie de dichtheid per 100 ha berekend. Voor de Veldleeuwerik wordt in 2002 een dichtheid van 34 territoria per 100 ha berekend en in 2003 is dit aantal zelfs 39. Dichtheidsberekeningen op grond van onze inventarisaties over grotere gebiedseenheden blijven daar ver onder. Voor het kerngebied in de zuidelijke Zilkerpolder kan in 2006 een dichtheid van 28 paren per 100 ha worden berekend, maar voor de Zilkerpolder als geheel is dit slechts 8 paar per 100 ha. Het opvallende verschil kan veroorzaakt worden doordat nogal veel bollenbedrijven in de open gebieden zich voor dit project hebben aangemeld. Belangrijker kan zijn dat bij tellingen per bedrijf bewust of onbewust veel 'randgevallen' worden meegeteld, waardoor de berekende dichtheid hoger uitvalt. Het bollenvogelproject van de *Agrarische Natuurvereniging Geestgrond* is in 2006 voortgezet met een groter aantal bedrijven dan in 2002 en 2003, al zijn er ook nu vrijwel geen deelnemende bedrijven die tezamen een groot, aaneengesloten gebied vormen. In ieder geval is het zeer de moeite waard dit onderzoek dat voor een deel door de kwekers zelf wordt uitgevoerd, de komende jaren nauwlettend te volgen omdat veranderingen op de korte termijn hierdoor gesignaleerd kunnen worden.

Literatuur

Aartse E. e.a. 1986. *Broedvogelinventarisaties Amsterdamse Waterleidingduinen 1978- 1985.* Noordwijk.

van Beusekom R.F.J. 2006. *Is er hoop voor de Veldleeuwerik in het agrarische gebied?* De Levende Natuur 107e jaargang: 138-140.

van Dijk J. & Hoek D. 1989. *Vogels van Noordwijk en omstreken*. Noordwijk

ter Haar B. 2001. *Broedvogelinventarisatie Lentevreugd 2001*. de Duinstag 16(2):8-12

van 't Hoff J. 2002. *Veldleeuwerik* (in Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2002). Leiden.

Glutz von Blotzheim U.N. & Bauer K.M. 1985. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 10/1*. Wiesbaden.

Langeveld K. 2004. *Bollenvogels. Tellingen, trends en bescherming*. Rapport Agrarische Natuurvereniging Geestgrond. Lisse.

Teixeira R.M. 1979. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. 's-Graveland.

Verstrael T. & van Dijk A.J. 1997. *Vos of grassen? Broedvogels in de Nederlandse duinen sinds 1984*. Limosa 70: 163-178.

Vogelwerkgroep West-Nederland, 1981. *Randstad en Broedvogels*. Tilburg.

Een tijdje terug zat ik gezellig over vogels te kletsen met een krasse oude baas op een bovenhuis in Den Haag. Mijn gastheer was vrijwel zijn leven lang bezig geweest in de Haagse Vogeltuin en onwillekeurig kwam het gesprek op andere Haagse vogelaars met wie ik ooit contact had gehad. In de eerste plaats de man die ons, drie Noordwijkers, opleidde als controleur Vogelwet.
Een winter lang gingen we bij hem op les, voor we officieel werden beëdigd. Natuurlijk kende hij die man en hoewel nog ouder dan hijzelf, had hij er nog vrijwel dagelijks telefonisch contact mee. Hij zou zeker de groeten overbrengen. En natuurlijk Henk van Dongen, de man die de stoot gaf tot de oprichting van een vogelwerkgroep in Noordwijk. Wat terug kijken op de beginjaren van onze natuurvereniging is best aardig.
Dat was de tijd dat we stelselmatig en met veel enthousiasme de duinen ten noorden van het dorp op vogels onderzochten. En daar in het zogenaamde Vrije Vlak nog een drietal paren grauwe klauwieren broedend vonden. Vogels die al tientallen jaren niet meer in onze omgeving zijn te vinden. Het was dan ook verrassend te horen dat dit jaar een paartje op het Haasveld in de duinen van de Amsterdamse Waterleiding heeft gebroed en met succes twee jongen heeft grootgebracht. Er wordt wel gezegd dat de vogels indertijd uit de duinen zijn verdwenen vanwege het ontbreken van voldoende voor hen geschikt voedsel.
Dat zijn vooral grote insecten, waaronder kevers. Als jongens maakten we mee dat het duin vol zat met wat wij Meikevers noemden (waarschijnlijk waren het Junikevers). We namen er soms een paar mee om in een glazen bak te houden en voerden ze met `torrenkruid`, geel en echt walstro. Met het vrijwel verdwijnen van deze kevers raakten we ook de klauwieren kwijt. Het Haasveld in de AW-duinen wordt nu beweid met vee en dat trekt mestkevers aan.
Het zou kunnen zijn dat de klauwieren op deze wijze voldoende voedsel voor hun jongen hebben kunnen vinden.
In het begin van de vorige eeuw zaten de klauwieren nog in het Hoogwakersbosje. De eerste bijdrage van Jan Verwey voor het blad de Levende Natuur, ging over de klauwieren in dit bosje. Als jongen van een jaar of vijftien hield hij een dagboek bij over de gedragingen van de vogels. Er was sprake van ten minste 2 broedgevallen in het jaar dat hij het dagboek bijhield. Uit zijn dagboek blijkt dat de vogels kevers, muizen, kikkers, vlinders, bijen en een enkele kleine vogel als prooi aan hun jongen voerden.
Hij kon dit goed bekijken omdat de vogels de

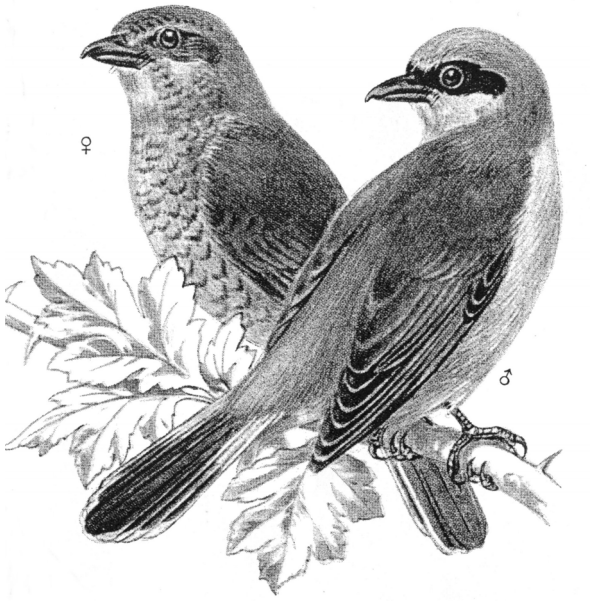

GRAUWE KLAUWIER

gewoonte hebben een voedselvoorraadje aan te leggen door gevangen prooien op een duindoorn te prikken. Hij besluit zijn bijdrage in De Levende Natuur als volgt:
Zaterdag 18 juli: De klauwier heeft twee kneuvleugels opgeprikt en veel junikevers gegeten.
Zondag 19 juli: Niets.
Maandag 20 juli: De klauwier heeft veel junikevers gegeten.
Zondag 26 juli: De klauwier heeft een kneu gegeten.
Maandag 27 juli: Vind 2 kikkertjes opgeprikt door doortrekkende klauwieren.
Als jongen van vijftien jaar kon ik me vanzelfsprekend niet meten aan Jan Verwey, maar met die kevers zat ik kennelijk wel goed.

W. Andelaar.

Zwedenreis 2006

Een vogelreis door zuidelijk Zweden
Kees Verweij.

Op zondag 30 april jl. trokken we met de caravan richting Zweden. Twee jaar geleden hebben we deze reis ook al eens gedaan, maar toen waren we eerder in de tijd om vooral de Kraanvogels te kunnen zien. Op dat moment misten we echter een groot aantal andere vogels, die nog niet van uit het zuiden binnengekomen waren. Nu waren we drie weken later, zodat we goede hoop hadden ze alsnog te zien.
Het eerste doel was een grote baai aan de westkust bij Varberg, Getterön geheten. Aan deze baai lag een mooi bezoekerscentrum, van waaruit je het gehele drassige gebied goed kon overzien. Een bijzonderheid voor dit gebied is een behoorlijke broedkolonie met Kluten. Voor Nederland misschien niet zo bijzonder, maar daar zijn ze er wel een beetje trots op. Dat zelfde geldt ook voor de Grutto, die daar met enkele paren broedt. In ons land kun je ze overal nog wel zien, maar daar was iedere Zweed, die we tegenkwamen, vol enthousiasme over de Grutto's. Voor onze begrippen waren daar niet zoveel verrassingen. De eigenlijke verrassingen voor ons zaten meer achter het bezoekerscentrum zoals een luid zingende Noordse Nachtegaal en een vrij groot aantal Geelgorzen.
Een paar keer hebben we op een in zee stekend schiereiland naar zeetrek gekeken. We zagen zeer veel Eidereenden langstrekken, maar duikers zoals de Parelduiker hebben we maar enkele gezien. Men vertelde, dat de wind voor de zeetrek niet uit de goede hoek kwam. Wat er trok, trok behoorlijk ver uit de kust langs. Leuke waarnemingen waren verder een Kuifaalscholver en enkele Jan van Genten.
Ter afwisseling zijn we vanuit Varberg, dat op zich ook een leuk stadje is, een dagje naar Göteborg geweest. Een mooie stad met vele bezienswaardigheden. Een aardige verrassing was een groot schilderij van Berckheide uit de 17e eeuw in het Konstmuseet, waarop onze zo vertrouwde Oude St. Jeroenskerk levensgroot was afgebeeld. Dan voel je je toch weer een beetje thuis.
De volgende etappe was het Natuurgebied Store Mosse, ongeveer 120 km. landinwaarts. Het bestaat voor een groot gedeelte uit uitgeveend moerasgebied. Er doorheen lopen enkele knuppelpaden, zodat je in het moeras toch droge voeten kunt houden. Het gebied staat bekend om zijn vele Korhoenders, die vooral 's morgens heel goed te horen waren. De baltsplek was helaas niet te bereiken, zodat je ze bijna niet in beeld kreeg. Wel troffen we enkele keren vrouwtjes langs de paden aan. Voor de Goudplevieren waren we misschien wat aan de late kant, maar hun roep was hier en daar nog duidelijk te horen. Ook hebben we er nog een paar zien rondvliegen. Veel talrijker waren de Bosruiters, die overal op paaltjes of struikjes hun bijzondere roep lieten horen. We hadden het geluid nog nooit zo gehoord en het duurde even, voordat we erachter kwamen, dat het helle geluid van deze Bosruiters afkomstig was.

Natuurreservaat Store Mosse

Midden in het gebied ligt een nieuw bezoekerscentrum, waar men alle informatie over dit gebied kan krijgen. Niet ver daar vandaan staat een hoge uitkijktoren, die een prachtig uitzicht biedt over een uitgestrekt ondiep meer met vele eilandjes. We zagen verschillende Kraanvogels rondlopen. Daartussen zaten wel meer dan 20 Zomertalingen en een groot aantal andere eenden zoals Pijlstaarten, Brilduikers, Slobeenden e.d. Ook zagen we broedende Wilde Zwanen zitten met hun karakteristieke gele snavels. Hun kenmerkend getrompetter was veelvuldig te horen. Andere "trompettisten" waren de vele Canadese Ganzen, die ook duidelijk blijk gaven van hun aanwezigheid. Bijzonder leuk was het grote aantal Kemphanen, dat zich daar had verzameld. Zo nu en dan stonden de mannetjes inderdaad als "Kemphanen" tegenover elkaar. Rond dit meer loopt nog een interessant wandelpad van niet minder dan 17 km. We hebben dit pad niet in zijn geheel bewandeld, maar niettemin deden we enkele leuke waarnemingen als een Goudvink, een Gele Kwikstaart een Steenarend en tal van andere vogels als Zwarte Mezen Kuifmezen, Bonte

Vliegenvangers, Zwarte Spechten enz. Opvallend zijn de vele Kramsvogels, die overal hun harde, luidruchtige roep laten horen. Dan zijn de Koperwieken veel bescheidener en melodieuzer.
Wat de zoogdieren betreft zijn we enkele malen 's avonds op pad gegaan om Elanden te zoeken. Dit lukte eigenlijk vrij snel, want vooral tegen de tijd, dat het donker begint te worden, komen zij uit de bossen tevoorschijn en stropen ze graslandjes af. Het zijn toch hele indrukwekkende beesten, minstens zo groot als een paard! Ook Reeën kwamen we heel veel tegen en eenmaal kruiste een Das ons pad.
Het volgende doel was Hornborgasjön, dat ongeveer 130 km. hoger ligt en wel tussen het Väner- en Vätternmeer. Een aantal jaren gelegen zijn er maatregelen genomen om dit meer zoveel mogelijk in zijn oorspronkelijke staat te herstellen. Verder staat dit gebied bekend als een belangrijke tussenstop voor Kraanvogels. Twee jaar geleden waren we daar al omstreeks half april en toen zaten daar ruim 10.000 Kraanvogels vlak bij elkaar. Nu waren ze verder doorgetrokken naar hun broedplaatsen. Nu liepen er nog maar zo'n 80 in totaal rond.
Op en rond dit meer broeden liefst 5 futensoorten. De Kuifduiker zagen we voor het eerst in een klein meertje in een nabij gelegen groeve. Verder ontdekten we een kleine broedkolonie van de Geoorde Fuut te midden van een Kokmeeuwenkolonie. Daaromheen zwommen ook de ons bekend Futen rond. Van een paar Denen kregen we de tip om even verder richting Stenstorp te gaan, waar in een klein meertje naast een boerderij alle vijf futensoorten zouden broeden. We vonden dit meertje, nauwelijks de helft van de vijver in Leeuwenhorst, en inderdaad, we ontdekten alle vijf soorten. Twee ervan zoals de Dodaars en de Roodhalsfuut, hadden we nog niet eerder gezien, maar hier konden we ze heel mooi bekijken. Het zou hier te ver voeren alle soorten te vermelden, die we rond dit meer hebben gezien, maar een opvallende waarneming was een groep van ruim 200 Gele Kwikstaarten, die steeds maar in het rond vlogen. Kennelijk waren zij uit op de vele muggen, die plotseling in grote getale uit het meer omhoog kwamen.
Inmiddels hadden we gehoord, dat boven het meer bij de plaats Skövde in een oude groeve een Oehoe zat te broeden. Daar moesten we op af, want de kans om een grote levende Oehoe in het wild te zien is bepaald niet groot. Na enig vragen en zoeken wisten we deze groeve te bereiken en speurden we de wand aan de overkant af. En jawel…op een gegeven moment kwam hij op een richel wat omhoog zitten en zat hij ons lekker aan te staren. Dan merk je pas hoe groot zo'n Oehoe is.

Oehoe

Onze Bosuil of Kerkuil gaat daar wel twee of driemaal in.
Na zo'n weekje trokken we weer verder richting Örebro. Ons doel was daar een betrekkelijk klein natuurreservaat, Kvismaren genaamd. Ook dit gebied staat bekend als een tijdelijke pleisterplaats voor Kraanvogels. Toen wij daar aankwamen hoorden en zagen we verschillende Kraanvogels, want er broeden daar ook een behoorlijk aantal paren.
Kvismaren is ook heel bekend vanwege zijn vele watervogels. Op het water zagen we weer veel verschillende eendensoorten en ook daar weer alle futensoorten. Opvallend was het betrekkelijk grote aantal Paapjes, een vogelsoort, die in ons land nauwelijks nog broedt. In Store Mosse hadden we daar ook al zo veel gezien.
Verdere bijzonderheden daar zijn broedende Zee- en Visarenden, die we daar ook heel mooi hebben kunnen bekijken. Aan de oostkant van dit reservaat ligt nog een prachtig bos, Sörön genaamd, met werkelijk eeuwenoude Linden, Eiken en Essen. Bijzonder fraai was de onderbegroeiing, die vooral uit Witte- en Gele Bosanemomen bestaat. Daartussen vonden we nog Zevenster, Schubwortel, Klaverzuring enz.
De volgende stop binnen onze zwerftocht betrof een camping vlak bij het beroemde kasteel Skokloster, dat op een schiereiland is gelegen

tussen Uppsala en Stockholm. Deze beide plaatsen wilden we ook bezoeken en zijn vanuit deze standplaats gemakkelijk te bereiken. Bovendien was deze camping heel mooi aan een groot meer gelegen temidden van uitgestrekte en gevarieerde bossen.
Na aankomst maakten we 's avonds een eerste rondje en het viel ons op, dat er regelmatig boven onze hoofden Houtsnippen hun baltsvlucht uitvoerden. Hun "sjiepen" en "knorren" was zeer regelmatig te horen. 's Morgens zijn we een paar keer de bossen ingewandeld en we kregen een aantal leuke soorten te zien en te horen zoals de Appelvink, de Goudvink, de Bosgors, de Gekraagde Roodstaart, de Kruisbek, de Kuifmees, de Kleine Vliegenvanger en zowaar een Winterkoning, die we daar nog nauwelijks gehoord hadden.

Kuifmees

Ook hier weer een groot aantal Geelgorzen. Aan de overzijde van het meer hoorden we regelmatig Grote Karekieten zingen en toen we daar nog eens langsliepen zagen we een paartje Kleine Bonte Spechten in en uit een oude Eikenboom vlogen. Het weer speelde ons op dat moment parten (veel regenbuien), maar als alternatief konden we vlak in de buurt het prachtige kasteel Skokloster en het oude historische plaatsje Sigtuna bezichtigen.
De oude universiteitsstad Uppsala is zeker een bezoek waard met zijn tal van oude imponerende universiteitsgebouwen en zijn botanische tuin. Deze stad stond al min of meer in het teken van de viering van de 300-jarige geboortedag van Linnaeus in 2007. We hebben daar zijn botanische tuin en zijn buitenverblijf, even buiten de stad te Hammarby, bezocht. Het spreekt voor zich, dat we ook Stockholm niet over konden slaan al was het alleen maar om het oude schip De Vasa, dat in 1628 in de haven van Stockholm verging, maar in 1961 weer boven water is gehaald, te bezichtigen.
Het Tåkernmeer stond ook nog op ons verlanglijstje. De bekende Zweedse natuurvorser Bengt Berg heeft over dit meer een bijzonder aardig boekje geschreven. In een antiquariaat op Öland wisten we naderhand dit boekje te bemachtigen.
We logeerden daar een week op een leuke en ruime camping in Ödeshög, even ten zuiden van het Tåkernmeer. Alleen de naam al, de "Klockargårdsängenscamping", moest heel veel beloven.
Tåkern is ondermeer bekend om zijn vele Roerdompen, die er broeden. Verder broeden er heel wat verschillende eendensoorten, waaronder Zomertalingen en Pijlstaarten. Een opvallende waarneming was een paartje Poelruiters, die iets groter ogen dan Watersnippen. Omdat daar ook zoveel Watersnippen zaten konden we ze goed met elkaar vergelijken. Verder is dit meer een van de weinige plaatsen waar Baardmannetjes voorkomen en broeden. We hebben ze even kunnen zien en nog veel duidelijker kunnen horen. Verder broeden er Visarenden, die we geregeld zagen overvliegen. Er zouden ook nog Buidelmezen broeden, maar de kans hierop, zo vertelde men ons was niet zo groot, omdat dit jaar voor Buidelmezen hier niet zo succesvol was geweest.
Vlak naast het Tåkernmeer ligt het natuurreservaat de Omberg, een hoog oprijzende heuvelrug van kalksteen. We waren helaas wat te vroeg voor de orchideeën, omdat het voorjaar ook in Zweden behoorlijk koud was geweest. Sommige plekken zouden bijvoorbeeld vol moeten staan met Vliegenorchissen, maar dat was nu nog niet het geval.
In dit reservaat ligt een bijzonder aardig informatiecentrum, waar allerlei gegevens over dit gebied in de vorm van een tentoonstelling, bibliotheek e.d. te vinden zijn. Op en rond het parkeerterrein van dit centrum zagen we tot twee maal toe een Notenkraker overvliegen, terwijl we op de achtergrond een Zwarte Specht zijn jongen hoorden voeren. De leukste waarneming daar was een Roodmus, die zijn karakteristieke zang ("please to meet you") heel duidelijk liet horen en zich vervolgens aan ons ook heel duidelijk liet zien.
De laatste etappe was het eiland Öland, waar we al enkele malen eerder geweest zijn. Niettemin blijft dit eiland, dat met een kilometerslange brug met het vasteland verbonden is, steeds weer boeien en voor verrassingen zorgen.
We kozen ook ditmaal weer voor de meest zuidelijke camping op het eiland, niet zo ver van het zuidelijkste puntje Ottenby verwijderd.
Het voordeel hiervan is, dat dit punt gemakkelijk per fiets te bereiken is, Verder ligt deze camping

bijna tegen een oud eikenbos aan, waar ook allerlei leuke waarnemingen gedaan kunnen worden, zeker in de trektijd.
Rond de vuurtoren zijn verschillende observatiepunten, waar je zeker 's morgens vele eenden (vooral Eidereenden) kan zien langstrekken.
Langs de rotsachtige kust zijn allerlei steltlopers als Tureluur, Wulpen, Bontbekplevieren, Steenlopers enz. zeker geen zeldzaamheid. Verder lagen er op kleine rotsen, die overal uit het water uitsteken, Grijze Zeehonden te zonnen.

Op het moment, dat wij daar waren, was de voorjaarstrek al goeddeels voorbij, maar nog steeds werden in het ringstation, dat vlak bij de vuurtoren ligt, trekvogels geringd.
Het bos naast de camping was verschillende malen voor ons een ideale uitvalsbasis. Je staat er versteld van het aantal Grauwe Klauwieren, Paapjes, Geelgorzen, Tapuiten enz. Een nest met net uitgevlogen Boomklevers zie je ook niet elke dag. Een hoogtepunt was het feit, dat we vanaf een uitkijktoren de enige Wielewaal, die in Zweden broedt, zagen en hoorden zingen.
Dat dit toch een behoorlijke treffer is hoorden we later van enkele Zweedse vogelaars, die veel meer moeite hebben moeten doen om hem in het vizier te krijgen. Het kon niet op, want zo'n 50 meter verderop zagen we bij een nestkastje een Withalsvliegenvanger in en uit vliegen. Het mannetje zat boven in de boom en liet daar zijn tweetonige ijle liedje horen, dat toch wel behoorlijk verschilt van de gewone Bonte Vliegenvanger.
Ook de flora op Öland is zeker de moeite waard. Het eiland zelf is eigenlijk niet meer dan een heel oud kalksteenplateau, dat langzaam uit zee omhooggekomen is. Juist dit kalksteen, dat in Zweden maar op enkele plaatsen aan de oppervlakte komt, vormt een ideale ondergrond voor allerlei bijzondere planten.
Het ging ons in dit geval om nog eens de Vlierorchissen te vinden, zoals ik die 20 jaar geleden in grote overvloed nabij de Camping Eriksöre gevonden had, toen we met een groot aantal leden van onze Vereniging daar een soort voorjaarskamp hadden.
De camping was er nog steeds, maar was niet meer te vergelijken met de camping van toen. Grote sanitaire ruimten, winkels, ontspanningsruimten e.d. Het knusse van toen was geheel verdwenen. Bovendien was de plek, waar we toen de eerste tientallen Vlierorchissen vonden, nu veranderd in een strand met ruimte voor surfers enz. Ook kon je niet meer langs de kustlijn wandelen, want alles was dichtgezet met struiken. Kortom een behoorlijke teleurstelling.
Teruggekeerd op de camping liet een Zweeds echtpaar, dat naast ons stond, via zijn digitale camera enkele opnamen van Vlierorchissen zien, die hij niet zover van de camping had gevonden. Hij legde ons de plek uit en we gingen meteen de volgende morgen op zoek.
Even ten noorden van de camping ligt het schilderachtige plaatsje Näsby. Halverwege dit plaatsje sloegen we een klein weggetje linksaf in de richting van een karakteristieke Ölandse houten graanmolen. In de verte zagen we zowel links als rechts van het weggetje al heel wat orchideeën staan
Het ging hier vooral om Soldaatjes, Mannetjesorchissen, Harlekijnen en enkele Aangebrande Orchissen. Maar nog geen Vlierorchissen! Maar na enige zoeken zagen we toch de eerste, die prachtig geel bloeide. Ineens zagen we ze op allerlei plaatsen tussen de struiken tevoorschijn komen. Het wonderlijke van deze orchidee is, dat je ze in heel verschillende kleuren kan tegenkomen. Zo bloeien ze, zoals gezegd in het geel, maar ook in het roze, donkerrood of soms gemengd in het rood en het geel. Kortom er is er geen een hetzelfde, zodat je geneigd bent te denken, dat je daar met allerlei verschillende orchideeën te maken hebt.
Een waardige afsluiting van de reis wordt gevormd door de ontdekking van de Sperwergrasmus, die op Öland zijn meest westelijke verblijf- en

broedplaats heeft. Er zou er eentje in het bos bij de camping broeden, maar waar? Dan is het makkelijk, dat er op de camping nog wat andere Zweedse vogelaars waren, want enkele van hen konden ons de plek ongeveer aanduiden. Bij onze zoektocht ontmoetten we nog andere vogelaars en gezamenlijk probeerden we deze Sperwergrasmus te ontdekken. We hadden de moed al bijna opgegeven, toen we ineens boven een hoge struik aan de rand van het bos een flinke Grasmus omhoog zagen vliegen. Het verschil met een gewone Grasmus is in de eerste plaats de zang, die toch wel behoorlijk luider is. Als je verder goed kijkt kun je de gestreepte tekening op zijn borst onderscheiden, maar toch is deze gestreepte dwarstekening niet altijd even duidelijk, zoals die in de handboeken afgebeeld staat. En dan de gele ring om het oog, die we ook duidelijk konden zien. Rest ons nog even te vermelden, dat we vaak zowel bij het begin als bij het einde van onze tochten nabij de camping uitgeleide werden gedaan door zowel een Kwartelkoning als een Kwartel. Heerlijke geluiden!
Dit is nog maar een flauwe afspiegeling van alles, wat we daar gezien hebben. We konden ook ruim de tijd nemen, want we zijn bij elkaar ruim 6 weken op pad geweest. Een heel fijne ervaring.

Gezien op internet

Als secretaris van onze vereniging surf ik vaak door de digitale wereld en zie ik vaak leuke, nuttige of handige internetsites waar ik u graag in het vervolg op wil wijzen. Misschien zijn er sites bij die u al lang kent of gebruikt, maar voor anderen zijn deze hopelijk weer nieuw. Heeft u een site die u met ons wilt delen mail hem dan even naar mijn e-mailadres c.schrameijer@planet.nl en ik zal hem de volgende keer vermelden.

Ik wilde beginnen met de site van http://www.ivnvechtplassen.org/ivn_vogels
Op deze site zijn heel veel Nederlandse vogels en planten te vinden te veel om op te noemen, ook geluiden en vindplaatsen zijn prima te vinden. Let wel als u het adres intypt op het laatste streepje dit moet onderaan staan anders werkt hij niet.

Ook een aanrader is de site van Nico de Haan , http://www.vogelskijken.nl
Hier is het niet alleen mogelijk om de belevenissen van Nico in vogelrijk Nederland te volgen. Ook biedt hij de mogelijkheid om via een wekelijkse e-mailcursus vogels te leren herkennen.

Zowel de beginnende enthousiasteling als de meer gevorderde vogelaar kan middels een proefles kijken of het wat voor hem is.

Op de site http://www.vogelkijkhut.nl zijn alle interessante vogelplekken van Nederland online in kaart gebracht. Nu kun je altijd op zoek gaan naar een voor jouw geschikte locatie in de buurt van je huis of je vakantieadres.

Een andere leuke site is die van http://www.vogeldagboek.nl
Op deze site, waar je je gratis voor kunt aanmelden, krijg je schitterende foto's en het laatste nieuws wat er in de omgeving van de Starrevaartseplas te zien is.

Als lid van de VAN (vereniging amateur natuurfotografen)wilde ik u elke keer een site van een VAN fotograaf geven die schitterende foto's maakt. Deze keer is het de site van Gerard Oostermeijer,
http://www.oostermeijerphotography.nl/
Deze fotograaf werkt graag in zwart –wit beelden en is erg goed in landschappen.

Veel plezier met het surfen.

Weidevogelbescherming in Noordwijk

Dick Pekelharing

Vorig jaar kon ik melden, dat het voor de negende keer was dat ik u mocht vertellen over de verrichtingen van de weidevogelgroep over 2004.
En dit keer gaat het over het seizoen 2005 en wordt mijn verslag voor de tiende keer aan u aangeboden. Het tweede lustrum dus, maar van grote vreugde kan echter geen sprake zijn !
Eerst even in het algemeen en dan vooral over de situatie bij de grutto's. In het vorige verslag meldde ik al dat sinds 1990 de stand in Nederland was gedaald van 87.000 naar 58.000 in 2000 en naar 45.000 paren in 2004. En deze daling gaat onverminderd door met naar schatting zo'n 2 *Foto* procent per jaar.
Dit jaar is voor de grutto's extra rampzalig verlopen door het natte voorjaar. Er zijn diverse onderzoeken naar de omvang van de predatie en vooral ook naar de "daders". Bij nesten worden camera's en warmtemeters geplaatst. Bovendien worden kuikens voorzien van zendertjes. De resultaten komen op korte termijn beschikbaar. (Schekkerman & Teunissen, 2006) Wat betreft de eigen groep zijn er ook slechts treurige zaken te melden. We boekten nl. het slechtste resultaat in 10 jaar.
Toen ik begin november 2005 op dit punt van mijn verslag was aangekomen, werd ik geconfronteerd met ernstige gezondheidsklachten. Dat is de reden, dat u in De Strandloper van december mijn verslag over de weidevogels heeft gemist. In februari mocht ik namens het bestuur een mooie bos tulpen in ontvangst nemen. Daarnaast belde ook Ineke van Dijk nog op.
Kortelings mocht ik vernemen dat de restauratie goed was verlopen en heb ik mij gezet aan het afmaken van dit verslag.
Aangezien dit wel een beetje oude koek geworden is, zal ik mij beperken tot de hoofdpunten.
Op de traditionele afsluitende avond in het Jan Verweijcentrum (en de traditionele slechte opkomst) hebben we op bescheiden wijze het 10-jarig bestaan van de weidevogelgroep met een klein flesje wijn gevierd. Ook de boeren die ons vaak al net zo lang hebben gesteund, werden verrast met een fles wijn. Hierbij wil ik nog wel even kwijt, dat deze boeren dit al die jaren hebben gedaan zonder enige vergoeding !
Een ander punt bij deze bijeenkomst was dat ik wilde aftreden als coördinator van de groep. Uit de groep kwam geen kandidaat voort. Daarom werd afgesproken dat met hulp van Landschapsbeheer Zuid-Holland hiernaar zou worden gezocht.
Tevens werd besloten om een vijftal terreinen in Sassenheim niet meer te bezoeken; dit in verband met de al jaren slechte resultaten. De vrijwilligers van deze terreinen beëindigden tegelijkertijd hun medewerking aan de groep.

Nu de stand van zaken in april 2006. Er is niemand gevonden die mijn rol wil overnemen. Dit betekent dat de actieve vrijwilligers normaal hun "werk" blijven doen, en dat de gegevens door mij worden doorgegeven aan Landschapsbeheer. Eigenlijk een soort sterfhuisconstructie!
Op 10 april verloor de groep een vrijwilliger door het overlijden van Nico. Nico was met mij en Jan Dorst het restant van de enthousiastelingen die tien jaar geleden startten met de groep!

Het resultaat van het afgelopen seizoen (2005) ziet er uit als volgt:

Soort	Aantal Nesten	RESULTAAT		
		Bekend	Uit	Niet uit
Grutto	1	1	1	-
Kievit	45	45	41	4
Tureluur	2	2	2	-
Scholekster	12	12	7	5
Wilde eend	2	2	1	1
Meerkoet	5	5	4	1
	------	------	-----	------
	67	67	56	11

Literatuur:
H. Schekkerman , W. Teunissen, 2006 Predatie: een probleem erbij voor onze weidevogels? De Levende Natuur 107:121-125

-opmerking redaktie
Zeer de moeite waard is het wiedevogelnummer van het tijdschrift De Levende Natuur (mei 2006 =jaargang 107 nr.3)
Hierin staat een serie artikelen over ontwikkeling en beheer, o.a. wordt de Grutto behandeld.

Hoogtepunten tweede kwartaal 2006

Staartje van de invasies

Na de spectaculaire invasies van Pestvogel en Barmsijzen konden we in de eerste dagen van april nog even nagenieten. Nooit eerder werden er zo laat in het seizoen nog Pestvogels gezien. Vanaf 7 april begon het aantal langzaam terug te lopen, van 38 (7 april) naar 29 (11 april) naar 10 (13 april). De laatste ter plaatse werd op 14 april gezien en op 23 april nog een naar noord overtrekkende vogel. Begin april werden er nog enkele Grote Barmsijzen gezien en, opvallend, ook een zingende Kleine Barmsijs in broedbiotoop in de AWD. Helaas kwam hier geen broedgeval uit voort. Het broeden van Kleine Barmsijzen in onze regio lijkt definitief verleden tijd.

Oostenwind in mei: Zwarte Wouwen en Visarenden

Begin mei bracht een paar mooi dagen met veel zon en geregeld oostenwind. Met name rond het weekend van 7 mei leverde dit op alle trektelposten in Nederland leuke trek op van roofvogels.
Vooral het aantal Zwarte Wouwen viel op. Op 7 mei zagen de verschillende posten er zelfs 25 in totaal, naast zo'n 60 Bruine Kiekendieven en 14 Visarenden. Noordwijk pikte ook een graantje van deze golf mee. In begin mei zijn er in totaal 6 Zwarte Wouwen en 6 Visarenden gezien, met vervolgens nog een late vogel in juni. Dit is relatief veel. De Zwarte Wouw wordt niet ieder voorjaar gezien in ons waarnemingsgebied en het maximum tot nu toe was een seizoen met 3 vogels. De Visarend wordt wat regelmatiger gezien, maar gemiddeld gaat het maar om twee vogels per seizoen. Een duidelijke uitschieter dit jaar dus.

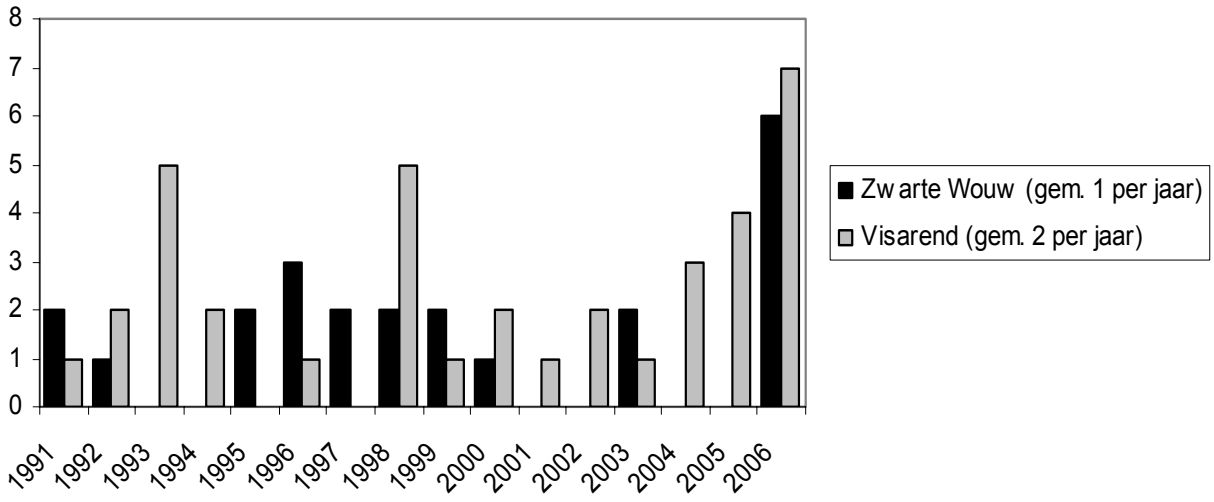

14-10-1999
Visarend vliegend met ruisvoorn
foto: René van Rossum

Engelse Kwikstaarten: ze zijn er nog

Sinds 2003 is de vereniging bezig het werkgebied stukje bij beetje uit te kammen op bijzondere broedvogels. Zo kom je ook weer eens in gebieden waar je anders niet vaak komt, bijvoorbeeld het bollenland. Een karakteristieke soort voor het bollenland is de Engelse Kwikstaart. De Bollenstreek is hèt bolwerk van deze soort in Nederland. Maar de Engelse Kwikstaart neemt al een tijd sterk af en is op de Rode Lijst terecht gekomen. Oorzaak hiervan is de gestage terugloop van de populatie in het hoofdverspreidingsgebied de Britse eilanden. Hier is het één van de soorten van het agrarisch gebied die wordt getroffen door de intensivering van de landbouw. De Engelse Kwikken van de Bollenstreek worden in feite in deze val meegesleurd. De kans dat ze aan deze kant van de Noordzee terecht komen wordt gewoon kleiner. Verder werkt ook de verdichting van de Bollenstreek met kassen en bebouwing in het nadeel. Daarom was het dit jaar spannend: vinden we nog Engelse Kwikstaarten nu we weer een paar grote stukken bollenland onder de loep nemen. Tot nu toe was er weinig reden tot optimisme. In de tot nu toe geïnventariseerde stukken kwamen de verschillende tellers tot nu toe in totaal maar 5 paar tegen. Dit was in het zuidelijk deel van de Noordzijderpolder, het Vinkeveld en Polder Hoogeweg. In deze gebieden waren in de jaren 80 nog 30 paar aanwezig. Dit terwijl de 'gewone' Gele Kwikstaart op de meeste plekken redelijk stand houdt. Gelukkig konden we dit jaar weer een aantal territoria van Engelse Kwikstaarten noteren. Zowel in de Hogeveense Polder, de Zilkerpolder als het noordelijk deel van de Noordzijderpolder werden begin juni paartjes gezien die met voer aan het slepen waren. In totaal werden er 5 paar vastgesteld. Ze zijn er dus nog. Maar duidelijk is wel dat de soort in de Bollenstreek op zijn laatste benen loopt en daarmee waarschijnlijk in heel Nederland.

Engelse Kwikstaart 1984-1988

44 territoria

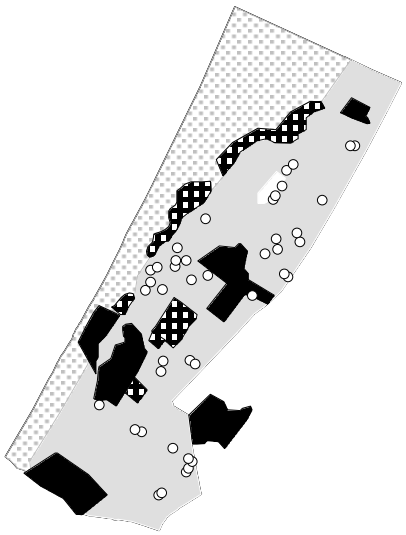

Engelse Kwikstaart 2003-2006

10 territoria tot nu toe (ca. 80 % bollenland onderzocht)

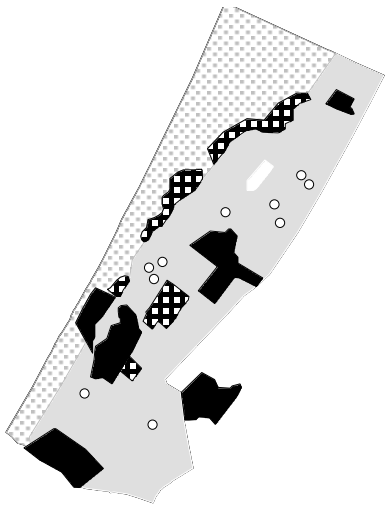

Doortrekkers en zwervers

De inventarisatierondes leveren altijd ook wel leuke waarnemingen van doortrekkende vogels op. In de AWD werd er tijdens inventarisaties twee keer een overvliegende Purperreiger gezien en in de Hogeveense Polder vloog een Rode Wouw over die al eerder zwervend in de buurt was gesignaleerd.
Ook duiken er elk jaar weer de nodige Paapjes en Tapuiten op.
Toch werden dit jaar de meest spectaculaire soorten vooral buiten de inventarisaties gezien. Meerdere Kraanvogels, een Nachtzwaluw die door de wijk Rijnsoever jakkerde, twee keer een Hop en een groepje overvliegende Bijeneters over de Coepelduynen. Van de Bijeneter is dit pas de tweede waarneming in het waarnemingengebied (eerder gezien in 2004 overvliegend over Katwijk-Noord). Bijna net zo verrassend was de soort die kort na het passeren van de Bijeneters werd gevonden. Een alarmerend vrouwtje Beflijster op 7 juni! Dit deed natuurlijk onmiddellijk denken aan een broedgeval.
Helaas bleef het bij deze ene waarneming. Het was een goed voorjaar voor Beflijsters en blijkbaar was één vogel wat langer in de duinroosvelden van de Coepelduynen blijven hangen.

Nieuw voor het waarnemingsgebied was de IJslandse Grutto gezien bij de Uitwatering op 30 april.
Dit is een ondersoort van de Grutto waar al een tijd op wordt gelet rond Noordwijk, maar die nog niet eerder opdook. Het waarnemingsgebied van onze vereniging stoort zich trouwens niet aan gemeentegrenzen en loopt aan de zuidkant tot aan de natuurlijke begrenzing van de Uitwatering en Oude Rijn.
Vandaar dat de Noordwijkse soortenlijst nogal eens meelift op die van de Katwijkse vogelclub die juist rond de Uitwatering en aan de zuidrand van de Coepelduynen bijzonder actief is. Misschien wel één van de meest intensief bekeken gebieden in de regio.

Een uitzonderlijke waarneming was de overvliegende Kuifleeuwerik over Langevelderslag. Vroeger een gewone broedvogel, zo gewoon dat er maar weinig waarnemingen werden doorgegeven. Nu een echte dwaalgast in de regio.

Aankomstdata zomergasten 2006

Verschillende waarnemers hebben hun eerste waarnemingen van zomergasten in 2006 doorgegeven. Het overzicht hiervan volgt in de volgende Strandloper.

Veldwaarnemingen april, mei, juni 2006

Soort	Datum	Aantal	Locatie	Waarnemer
Roodkeelduiker	10-06	1	over zee Langevelderslag N	LVS
Roodkeelduiker	21-06	1	over zee Noordwijk	JD
Parelduiker	18-04	4	over zee Noordwijk	JD
Roodhalsfuut	15-06	1	over zee Noordwijk	JD
Geoorde Fuut	07-06	1	in zee Uitwatering ter plaatse, in zomerkleed	AS
Noordse Stormvogel	04-05	1	over zee Noordwijk Z	DP
Noordse Stormvogel	01-06	1	over zee Noordwijk	JD
Kuifaalscholver	14-05	1	over zee Noordwijk Z	PS
Kleine Zilverreiger	07-06	1	Coepelduynen (Noordwijk) overvliegend N	AS
Kleine zilverreiger	30-06	1	over zee Noordwijk	JD
Purperreiger	09-05	1 adult	AWD Haasveld overvliegend O	AS RJ
Purperreiger	10-05	1	AWD Haasvelderduinen overvliegend N	AS
Ooievaar	06-04	5	Polder Hoogeweg overvliegend Z	AS
Ooievaar	18-06	1	Rijnsoever overvliegend N	VCK
Lepelaar	18-04	1	Elsgeesterpolder	MG
Lepelaar	22-04	3	Polder Hoogeweg	MG
Zwarte zwaan	10-05	1	AWD Haasveld overvliegend N	AS RJ
Sneeuwgans	14-05	1	over zee Noordwijk Z	PS
Kolgans	27-06	1	Polder Hoogeweg ter plaatse	AS
Canadese gans	10-06	156	over zee Langevelderslag 7.10-10.40u	LVS
Brandgans	11-06	5	over zee Noordwijk	JD
Rotgans	01-06	420	over zee Noordwijk, juni-uurrecord	JD

Bergeend	31-05	8	Polder Hoogeweg zuidwesthoek, paar met 6 pulli	JD
Bergeend	28-06	242	over zee Noordwijk, juni-uurrecord	JD
Krakeend	15-05	1	strand Langevelderslag-provinciegrens	HV JJ
Wintertaling	26-04	191	over zee Noordwijk, april-uurrecord	JD
Pijlstaart	02-04	2 (paar)	Polder Hoogeweg ter plaatse	AS
Zomertaling	01-04	1	Zilkerduinweg noord van De Zilk	JD
Slobeend	02-04	38	AWD Van Limburg Stirumkanaal ter plaatse	AS
Krooneend	30-04	2 (paar)	Oosterduinse Meer ter plaatse	AS
Eider	06-04	127	over zee Noordwijk, april-uurrecord	JD
Zwarte zee-eend	01-06	414	over zee Noordwijk in 1 uur	JD
Brilduiker	22-04	1 man	AWD Van Limburg Stirumkanaal ter plaatse	AS
Middelste zaagbek	24-06	1	over zee Noordwijk	JD
Wespendief	03-06	1	AWD Haasvelderduinen overvliegend Z	AS
Zwarte Wouw	30-04	1	Coepelduynen (Noordwijk) overvliegend N	AS
Zwarte Wouw	03-05	1	over zee Langevelderslag N	LVS
Zwarte Wouw	04-05	1	Noordwijk-Binnen (oude dorp) overvliegend N	BB
Zwarte wouw	05-05	1	Oosterduinse Meer overvliegend	RJ
Zwarte Wouw	07-05	1	Rijnsoever overvliegend Z	PS
Zwarte wouw	08-05	1	AWD overvliegend	WNL
Rode Wouw	22-04	1	Hogeveense Polder overvliegend Z	PS
Rode Wouw	02-05	1	Noordwijk-Binnen (oude dorp) overvliegend N	BB
Blauwe Kiekendief	09-04	1 vr.	AWD Haasvelderduinen overvliegend	AS
Havik	16-04	2	Coepelduynen (Noordwijk) jagend	AS
Visarend	05-05	1	Noordduinen zeereep overvliegend N	JJ
Visarend	08-05	2	Noordwijk overvliegend N, 14:00 en 14:55	NA
Visarend	09-05	1	Voorhout overvliegend	MG
Visarend	15-05	1	Noordwijk-Binnen (oude dorp) overvliegend N	HV
Visarend	16-05	1	Oosterduinse Meer jagend	WNL
Visarend	12-06	1	Vinkenveld (wijk) overvliegend	NA
Smelleken	04-04	1	over zee Noordwijk	JD
Smelleken	22-04	2	Hogeveense Polder overvliegend N	PS
Smelleken	23-04	1	Langevelderslag overvliegend Z	LVS
Smelleken	23-04	1	Elsgeesterpolder-noord	HS
Slechtvalk	01-04	1	Polder Hoogeweg koebosjes ter plaatse	JD AS RJ
Slechtvalk	09-04	1	Polder Hoogeweg koebosjes	JD HV
Slechtvalk	07-05	1	Coepelduynen (Katwijk) overvliegend	VCK
Slechtvalk	28-06	1 onv.	over zee Noordwijk	JD
Kraanvogel	01-04	1 onv.	Polder Hoogeweg koebosjes foeragerend	AS RJ e.a.
Kraanvogel	12-04	1	Klein-Leeuwenhorst N206 overvliegend Z	WNL
Kraanvogel	19-04	2	Rijnsoever overvliegend N	VCK
Kraanvogel	30-04	2	De Krom vuilnisbelt overvliegend Z	PS
Kluut	25-06	1	strand thv zeetrekhut	JD
Bontbekplevier	15-05	5	Strand paal 81-71	HV JJ
Goudplevier	01-04	1500	Polder Hoogeweg koebosjes	HV
Zilverplevier	10-05	2	De Krom ter plaatse, zomerkleed	AS
Zilverplevier	15-05	4	Strand paal 81-71	HV JJ
Kanoet	15-05	1	strand Noordwijk-1e opgang	HV JJ
Drieteenstrandloper	10-04	449	Strand paal 81-71	HV
IIslandse Grutto	30-04	1	Binnenwatering t.p., met 3 gewone Grutto's	VCK
Houtsnip	14-05	1	AWD Starrenbroek baltsvlucht	ID
Witgat	19-06	1	AWD weitje Blauwe Paal	JD
Witgat	26-06	3	Fagelsloot Zwetterpolder overvliegend N	AS
Steenloper	09-04	45	Binnenwatering	HV
Steenloper	06-05	7	Uitwatering	PS
Steenloper	15-05	1	strand Noordwijk-1e opgang	HV JJ
Middelste Jager	02-04	1	over zee Noordwijk	JD
Kleine Jager	09-06	1	over zee Noordwijk, adult lichte fase	JD
Grote Jager	28-05	1	over zee Noordwijk Z	PS JD
Zwartkopmeeuw	10-04	1	Strand paal 81-71	HV
Zwartkopmeeuw	17-04	2 adult	's-Gravendijck roepend	WNL

Zwartkopmeeuw	15-05	1	strand Noordwijk-1e opgang	HV JJ
Zwartkopmeeuw	12-06	1 adult	strand Langevelderslag-provinciegrens	HV
Dwergmeeuw	03-04	456	over zee Noordwijk in 2,5 uren	JD
Zilvermeeuw	10-04	2044	Strand paal 81-71	HV
Kleine mantelmeeuw	12-06	988	Strand paal 81-71	HV
Geelpootmeeuw	24-06	2	Wantveld Katwijk, adult en 2e jaars	PS
Pontische Meeuw	24-04	2	strand thv zeetrekhut, 2e en 4e jaars	JD
Kleine Burgemeester	08-06	1	Binnenwatering, eerste zomer	VCK
Grote Burgemeester		1	hele kwartaal onregelmatig waargenomen rond de Binnenwatering	VCK
Grote Burgemeester	30-04	1	over zee Noordwijk Z (‘Katwijkse’ vogel)	PS
Grote Burgemeester	19-06	1	strand thv zeetrekhut (‘Katwijkse’ vogel)	JD
Nelson’s Meeuw	10-06	1	in zee Coepelduynen, ‘Nelson’s Meeuw’ is een hybride Grote Burgemeester x Zilvermeeuw	PS
Grote stern	30-05	161	over zee Noordwijk, mei-uurrecord	JD
Grote stern	06-06	29	Strand paal 81-71	HV
Grote Stern	25-06	45	strand Uitwatering	PS
Visdief	06-06	176	Strand paal 81-71	HV
Visdief	25-06	110	strand Uitwatering	PS
Noordse stern	14-04	1	Oosterduinse Meer ter plaatse	RJ
Noordse stern	08-05	190	over zee Noordwijk N	HV
Noordse stern	15-05	1	strand Langevelderslag-provinciegrens	HV JJ
Noordse stern	29-05	108	over zee Noordwijk in 1 uur	JD
Noordse stern	06-06	2	Strand paal 81-71	HV
Dwergstern	08-05	62	over zee Noordwijk N	HV
Zwarte stern	08-05	36	over zee Noordwijk N	HV
Zeekoet	23-06	1	over zee Noordwijk	JD
Alk-zeekoet spp.	30-06	1	over zee Noordwijk	JD
Zomertortel	20-04	1	Sollasi ter plaatse	RJ
Zomertortel	07-05	4	Sixenburg roepend	PS
Halsbandparkiet	06-04	2 (paar)	Nieuw-Leeuwenhorst zoekend naar nestholte	JH
Velduil	20-04	1	Coepelduynen	KVw
Nachtzwaluw	14-05	1 man	Rijnsoever overvliegend	BB
Bijeneter	07-06	3	Coepelduynen (Noordwijk) overvliegend Z	AS
Hop	13-05	1	omgeving Ruigenhoek	VCK
Hop	10-06	1	Oosterduinse Meer roepend om 21:45	RJ
Kleine Bonte Specht	30-04	1	AWD De Zilk baltsend-zingend	WNL
Kuifleeuwerik	03-05	1	Langevelderslag overvliegend N	LVS
Boomleeuwerik	07-06	1	Coepelduynen (Noordwijk) zingend	AS
Oeverzwaluw	22-04	40	Oosterduinse Meer	PS
Oeverzwaluw	22-04	42	AWD Van Limburg Stirumkanaal foeragerend	AS
Boerenzwaluw	05-04	5	Elsgeesterpolder	MG
Engelse kwikstaart	06-05	1	Noordzijderpolder-noord	HV
Engelse Kwikstaart	03-06	4	Hogeveense Polder 2 paar	PS
Grote Gele Kwikstaart	07-05	1	Coepelduynen (Noordwijk) overvliegend Z	AS
Witte Kwikstaart	01-04	53	De Krom foeragerend, één groep	AS
Rouwkwikstaart	01-04	6	De Krom foeragerend, één groep	AS
Rouwkwikstaart	30-04	1 man	Oosterduinse Meer foeragerend	AS
Pestvogel	07-04	38	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan ter plaatse	AS
Pestvogel	11-04	29	Noordwijk-Binnen Egmonderstraat, meerdere dagen ter plaatse t/m 11-04	DP
Pestvogel	13-04	10	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan ter plaatse	AS
Pestvogel	14-04	1 onv	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan ter plaatse	AS
Pestvogel	23-04	1	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan overvliegend N	AS
Paapje	30-04	1	Coepelduynen (Noordwijk) ter plaatse	AS
Paapje	07-05	1 vr.	's-Gravendijck	AB
Paapje	10-05	1 man	AWD Haasvelderduinen ter plaatse	AS
Tapuit	23-04	12	Elsgeesterpolder-zuid	HS
Tapuit	25-05	1	Noordduinen tussen 1e en 2e strandopgang	JH
Beflijster	16-04	6 adult	Middengebied weiland Dompad foeragerend	JJ

Beflijster	16-04	15	Coepelduynen (Noordwijk) foeragerend	AS
Beflijster	17-04	14	AWD Haasvelderduinen foeragerend	AS
Beflijster	20-04	5	Oegstgeesterkanaal	VCK
Beflijster	07-06	1	Coepelduynen (Noordwijk) alarmerend	AS
Grote lijster	16-04	1 adult	Middengebied weiland Dompad foeragerend	JJ
Grote Lijster	10-06	1	Langevelderslag overvliegend N	LVS
Rietzanger	23-04	1	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan zingend	AS
Rietzanger	30-04	1	ESTEC zingend golfbaan	PS
Fluiter	07-05	1	Noordduinen omgeving werkschuur SBB zingend	PS AS
Fluiter	11-05	1	Nieuw-Leeuwenhorst	AB
Vuurgoudhaan	04-04	1	Willem v.d. Bergh zingend	AS
Vuurgoudhaan	08-04	1	Willem v.d. Bergh zingend	AS
Vuurgoudhaan	09-04	1	AWD Haasvelderduinen ter plaatse	AS
Kleine Barmsijs	09-04	1	AWD Haasvelderduinen ter plaatse	AS
Grote Barmsijs	05-04	5	Astridboulevard ter plaatse	AS
Kruisbek	23-06	8	Noordwijk-Binnen Boekerslootlaan overvliegend N	AS
Kruisbek	30-06	12	Noordduinen overvliegend Z	AS
Goudvink	16-06	1	Hogeveense Polder groenstrook provinciale weg thv Ruigenhoek	PS
Appelvink	02-05	1 man	AWD Haasveld ter plaatse	RJ
Appelvink	10-06	3	Langeveld overvliegend	WNL
Geelgors	07-04 t/m 12-04	1 man	's-Gravendijck zingend	VCK
Dwerggors	07-04 t/m 16-04	1	's-Gravendijck	VCK

Waarnemers

AS Ab Steenvoorden
BB Bas v.d. Burg
DP Dirk Passchier
HS Hans van Stijn
HV Hein Verkade
ID Ineke van Dijk
JD Jelle van Dijk
JH Jan Hendriks
JJ Jan Jacobs
KVW Kees Verweij
LVS Telpost Langevelderslag
MG Mariska de Graaff
NA Noël Aarts
PS Peter Spierenburg
RJ Rob Jansson
VCK Vogelclub Katwijk
WNL www.waarneming.nl

Kuifleeuwerik

Advertentie:

Te koop gevraagd:
Verrekijker
Ik heb nu een kijker 8x24
Wil graag een betere.
A.Witteman
Esdoorn 15
2211PS Noordwijkerhout
Tel: 0252370311